

Volkscultuur Magazine

Maluku

Levens-
verhalen

Levende
geschiedenis

Huwelijks-
servies

Jaargang 4, nr 2
zomer 2009
www.volkscultuur.nl

Inhoud

- 3 Jaar van de Tradities
- 4 Museum Maluku, een levend monument
- 10 Iedereen heeft een levensverhaal ... en elk verhaal telt
- 14 Kermis tussen Kerk en Kroeg wint Knippenbergpenning
- 20 Het huwelijksservies als familie-verhaal
- 22 Alledaagse dingen
- 26 Bij de zusters en fraters op school
- 29 Broodweging Muldersfluite
- 30 Engelen zijn hot
- 33 Historische visualisaties
- 35 Oudste Nederlandse mop
- 36 E. Bosch-van de Kolkprijs 2009

Jaar van de Tradities

Het Jaar van de Tradities is een groot succes. Al bijna vierhonderd organisaties hebben zich aangemeld om één of meerdere activiteiten te organiseren en veel burgemeesters en commissarissen van de koningin hebben hun naam verbonden aan het Jaar van de Tradities. De afsluiting van het Jaar is op zaterdag 1 maart 2010.

Tradities mogen zich verheugen in de belangstelling. Dat hebben wij de afgelopen maanden gemerkt. Organisaties uit onze achterban, maar ook veel mensen buiten het veld hebben zich aangemeld om wat te doen. Hieruit zijn veel interessante initiatieven gekomen. Kijk maar eens op www.jaarvandetradities.nl.

Er zijn grote projecten, zoals de tentoonstelling over huwelijksserviezen in Friesland, de reuzenoptocht in Tilburg en de tentoonstelling over Sinterklaas in Utrecht. Maar ook de kleinschalige initiatieven zijn interessant: collega's of buurtgenoten die samen op zoek gaan naar hun verschillende tradities

Op 11 november gaan kinderen, met name in plaatsen waar een Martinuskerk staat, met een lampion zingend langs de deur om snoep of geld te krijgen. Het is het feest van Martinus, bisschop van Tours, die in 397 gestorven is. Martinus stond bekend om zijn hulp aan de armen. Als Romeins soldaat gaf hij volgens het verhaal de helft van zijn mantel aan een bedelaar. 's Nachts droomde hij dat de bedelaar Christus was en hij liet zich dopen. Het christendom stond in die tijd nog in de kinderschoenen en Martinus zette zich in voor de verspreiding van het geloof.

Konden doorkomen, mochten op Sint Maarten langs de deuren gaan om te bedelen voor brandhout of voedsel. Ze zongen voor de gulle gever een lied begeleid door de rommelpot. Dit was een stenen pot waarover een varkensblaas was getrokken. Hieruit stak een stokje dat men tussen de vingers liet glijden. Hierdoor ontstond een brommend geluid.

Rond 1900 nam het gebruik van het Sint Maarten zingen af, omdat men zich ging schamen voor het bedelen. Maar het langs de deuren gaan, komt nog steeds voor. Kinderen zingen nu voor snoep, maar ook wel om geld voor kinderen in de derde wereldlanden op te halen.

Op Sint Maarten moest men tot in de 20e eeuw de kelder gevuld hebben met eten voor de winter en het huis moest klaar zijn voor de barre tijd. Mensen die moeilijk de winter

en een manier bedenken om elkaar dat verhaal te vertellen. Naast de provincie Zeeland, die een grote promotor van het Jaar van de Tradities is, zijn er ook complete gemeenten die meedoen, zoals Aalten en Bathmen.

Om iedereen een beetje op weg te helpen, hebben wij kaarten gemaakt en lesmateriaal ontwikkeld. U kunt deze bij ons aanvragen. Ook de tentoonstelling over de achtergronden van bekende tradities loopt heel goed. Deze tentoonstelling is gedrukt op t-shirts en is op elke plek heel gemakkelijk te gebruiken. Binnen of buiten, in een museum of op een markt. Het voordeel van een tentoonstelling op wasgoed is dat je alleen een draad hoeft te spannen om de t-shirts op te hangen. Zijn de shirts vuil, dan doe je ze in de was.

Wilt u meer weten over meedoen met het Jaar van de Tradities of wilt u materiaal hebben, neem dan contact met ons op.

Joke Strouken

4 De naam van het Moluks Historisch Museum is veranderd in Museum Maluku. De eerste generatie sterft uit. Tijd om op een actievere manier met erfgoed om te gaan.

10 De Bibliotheca Biographica beheert en bewaart levensverhalen. Het project wil gegevens van nu vastleggen als geschenk aan volgende generaties.

14 Kermis tussen Kerk en Kroeg heeft de Knippenbergprijs ontvangen voor het feit dat de historische vereniging er in geslaagd is de dorpen in De Mierden actief bij de geschiedenis te betrekken.

20 Huwelijksserviezen leveren veel verhalen op. Het Keramiekmuseum Princessehof kreeg duizenden persoonlijke familie verhalen toegestuurd over herinneringen, scherven en geluk.

Museum Maluku, een levend monument

De missie van het Museum Maluku is om het erfgoed van de Molukse gemeenschap in Nederland te verzamelen, te bewaren, te onderzoeken en te presenteren. Het museum voert zijn missie uit door middel van het maken van tentoonstellingen, het (laten) uitvoeren van onderzoek en het (mede-) organiseren van voorstellingen en bijeenkomsten.

Het MUMA opereert vanuit de visie dat de Molukse gemeenschap een eigen karakter heeft, maar ook een integraal deel uitmaakt van de Nederlandse samenleving. Tegelijkertijd heeft de gemeenschap sterke banden met het gebied van herkomst, de Molukken. Het erfgoed van de Molukkers weerspiegelt deze positie.

‘Eigenlijk zijn er twee belangrijke vragen als je het over de gezamenlijke geschiedenis van de Molukken en Nederland hebt. Waarom gingen de Nederlanders naar de Molukken en waarom kwamen de Molukkers naar Nederland?’ Aan het woord is Nanneke Wigard, informatiebeheerder van het museum.

Het antwoord op de eerste vraag komt in het museum letterlijk door de neus naar binnen: het ruikt er naar specerijen, naar kruidnagel en nootmuskaat. Oorspronkelijk kwamen die alleen op de Molukken voor. Van oudsher was dit gebied, bestaande uit meer dan duizend eilanden, een kruispunt van handelsnetwerken. Vanwege de ligging speelde de handel over zee vanzelfsprekend een belangrijke rol. Er was veel geld te verdienen en de VOC (Vereenigde Oostindische Compagnie) had er in de zeventiende eeuw een aantal oorlogen voor over om op de Molukken het monopolie op de specerijhandel in handen te krijgen. Door de handelscontacten werden de islam en het christendom op de eilanden verspreid. Op Ambon is de verhouding christenen – moslims ongeveer half om half. In tegen-

stelling tot de rest van de archipel; Indonesië is het grootste moslimland ter wereld.

Het antwoord op de tweede vraag wordt duidelijk als je het museum verder doorloopt. Na de onafhankelijkheid van Indonesië werd de positie van de KNIL-militairen onmogelijk, omdat zij loyaal aan Nederland waren geweest. Daarom werd besloten om deze groep *tijdelijk* naar Nederland over te brengen.

Geschiedenis van de Molukse gemeenschap

Het MUMA is ook een informatiecentrum voor alles wat met de Molukken te maken heeft. Er komen vragen binnen die niet zo regulier zijn in de museumwereld, zoals waar je een RMS-vlag (vlag van de Republiek Maluku Selatan) kunt kopen. Het museum is politiek neutraal. Het geeft de geschiedenis van de Molukse gemeenschap weer, heeft aandacht voor nieuwe ontwikkelingen en is een ontmoetingsplaats. Wigard noemt het een ‘levend monument’.

De huidige jongeren dreigen het erfgoed van hun voorouders te verliezen.

‘Wat we de laatste tijd meer doen, is aandacht schenken aan het feit dat er inmiddels een derde en vierde generatie Molukkers in Nederland woont en dat de manier waarop hun integratie is verlopen interessant kan zijn voor andere allochtonen. De meeste groepen die hierheen zijn gekomen, zijn nog niet zo ver. Het is zinnig om te kijken hoe het allemaal is gegaan. Zijn er parallellen en kunnen we er wat van leren? Misschien kunnen Molukkers als minderheidsgroep iets betekenen voor andere minder-

Tekst

Jolly van der Velden

Foto's

Museum Maluku

John Sasabone heeft in 2006 de Panas pela (bondgenootschap) tussen zijn christelijk geboortedorp Tuhaha en het islamitisch dorp Rohomoni vastgelegd.

heidsgroepen. We willen ook extra aandacht besteden aan de dialoog tussen groepen die van elkaar verschillen. Die verschillen kunnen liggen op etnisch, cultureel of religieus gebied, maar ook generaties verschillen van elkaar.’

In de Molukse gemeenschap zelf zijn ook veel onderlinge verschillen, vertelt Nanneke Wigard: ‘In de eerst plaats maakt het uit waar mensen vandaan komen op de Molukken. Ook speelt mee welke religie ze hebben; er is een kleine groep moslims onder de Molukkers hier in Nederland, maar ook of ze bijvoorbeeld bij het KNIL zijn geweest of bij de marine. De laatsten zijn niet ontslagen en gingen veelal in Den Helder wonen en niet in een woonoord, waardoor ze sneller integreerden. We proberen voor iedereen wat interessants in het museum te hebben. De wissel-tentoonstellingen zijn daar belangrijk in. We zijn echt een ont-

moetingsplaats voor de gemeenschap. Dit is een plek waar ze bij elkaar kunnen komen, kunnen vergaderen. Het is een thuis.’

De communicatie met de achterban verloopt via mailings en de website. Ook wel via andere websites en tijdschriften, zoals *Marinjo*. ‘Maar’, voegt Nanneke Wigard toe, ‘het is een groep die elkaar steeds tegenkomt en via de tamtam verspreidt het nieuws zich ook snel’. Ongeveer de helft van de bezoekers is overigens niet-Moluks. Ook voor anderen zijn de collectie en het informatiecentrum interessant.

Erfgoed dat verloren dreigt te gaan

Het museum was in 1990 een geschenk van de overheid aan de Molukse gemeenschap. Na vijf jaar is het zelfstandig geworden. Pas vorig jaar was het dankzij een subsidie mogelijk om de vaste

tentoonstelling te moderniseren. Bij die gelegenheid is de naam veranderd van Moluks Historisch Museum, in de huidige naam. Museum Maluku betekent zowel Moluks museum, als museum van de Molukken. Dat doet meer recht aan de collectie en de functie, en legt minder de nadruk op het historische aspect. Een belangrijke overweging daarbij was ook de constatering dat de huidige jongeren het erfgoed van hun voorouders dreigen te verliezen, terwijl tegelijkertijd de eerste generatie die hierheen is gekomen, uitsterft. Het was tijd om op een andere, meer actieve manier met het erfgoed om te gaan.

Het Gebaar is een subsidiegevende instantie, die door de overheid in het leven is geroepen. Indische organisaties kunnen er een beroep op doen. Het is een soort genoegdoening voor de kille ontvangst in Nederland destijds. Het museum heeft door een subsidie van *Het Gebaar* de tentoonstelling kunnen vernieuwen en een langdurig project 'Ontsluiting en presentatie van de collecties' kunnen starten. Hierdoor zal het uiteindelijk mogelijk zijn alle collecties te doorzoeken door middel van één computersysteem, waardoor een flinke inhaalslag is gemaakt. Ook zijn er samenwerkingsverbanden met andere instanties die erfgoed bewaren en beheren, bijvoorbeeld met het Nationaal Archief, om de aankomst van Molukkers in Nederland te documenteren. Het museum heeft de passagierslijsten en de achtergrondinformatie geleverd. Een ander voorbeeld van samenwerken betreft de aanlevering van materiaal voor 'Het Geheugen van Nederland', een website van de Koninklijke Bibliotheek en andere organisaties. Tienduizend afbeeldingen zijn daar nu te vinden onder de titel 'Molukse geschiedenis en cultuur in beeld'.

Oude en nieuwe tradities

In de museumzalen worden heden en verleden moeiteloos met elkaar verbonden. Oude gewoonten, stammend uit een andere tijd en plaats, blijken nog steeds in gebruik te zijn. Al is dat vaak in een gewijzigde vorm.

Een voorbeeld daarvan is de *adat*. Dit is een geheel van gewoonten, gebruiken en regels die door de voorouders zijn vastgesteld en waar iedereen zich aan moet houden. Door je aan die regels te conformeren, geef je er blijk van je voorouders

te respecteren. Doe je dat niet, dan kun je door ze gestraft worden. Dit maakt dat alle belangrijke ceremonies zijn onderworpen aan de *adat*, aan de traditionele waarden.

Eén van de pijlers is dat het individu vooral wordt gezien als een schakel in een groter geheel; van het gezin, de familie, de clan en het dorp. Bij een belangrijke gebeurtenis wordt iedereen

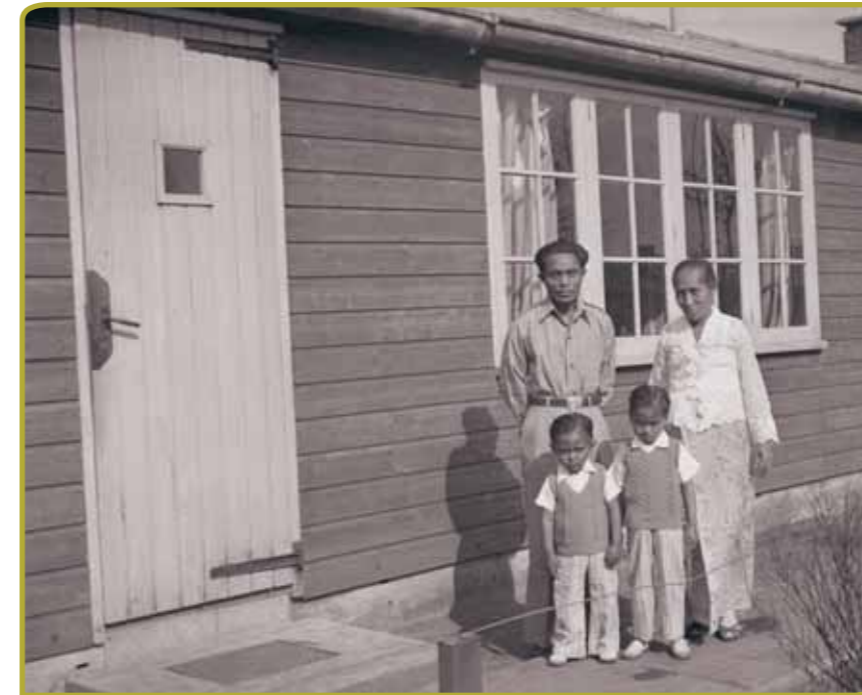
Groep militairen in winteruniform tijdens de reis naar Nederland (1951)

Collectie: B. Tamnge

betrokken. Ook bij een huwelijk, dat in deze context veel meer is dan een verbintenis tussen twee individuen.

Wigard vertelt op welke manier de *adat* tegenwoordig leeft onder de Molukkers. 'Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen daar en hier. Hier is het in sommige opzichten lastiger om aan de traditie vast te houden. Een voorbeeld daarvan is hoe er met de *pela*, het traditionele bondgenootschap tussen ver-

schillende dorpen, wordt omgegaan. Eén van de regels van de *pela* is een verbod op trouwen met iemand uit het dorp waar een bondgenootschap mee is. Dat is op de Molukken heel duidelijk, omdat mensen daar echt in een ander dorp wonen. Hier in Nederland is iedereen destijds zomaar ergens ondergebracht, verspreid over allerlei woonoorden. Met als gevolg dat je

Gezin in woonoord Ybenheer (begin jaren vijftig)

Collectie: B. Oosterbaan

buurman ook je *pela* kon zijn. Dat maakte het ingewikkeld om niet te zondigen. De situatie was veel onduidelijker.'

'De meeste Molukkers die naar Nederland zijn gekomen waren christelijk en het kon zijn dat een dominee vond dat God boven de *adat* staat, maar de familie zei dat de *adat* boven God staat. Dat maakte het nog ingewikkelder. Dit alles maakte dat er in de jaren negentig studiebijeenkomsten zijn geweest om met elkaar

te onderzoeken hoe het *pelaschap* hier vorm kon worden gegeven. Ze vinden het een waardevol iets, maar soms wel lastig om mee om te gaan.'

Het verbod op trouwen met iemand uit je *pela* komt voort uit de overtuiging dat het *pelaschap* een bloedband is, waardoor je verwant bent. Het is natuurlijk symbolisch, maar zo ver doorgevoerd dat net als de regel dat je niet mag trouwen met iemand uit je familie, je ook niet met je *pela* mag trouwen.

Bondgenootschap tussen dorpen

De tentoonstelling over het bondgenootschap tussen dorpen op de Molukken bestaat voor het grootste deel uit een prachtige fotoreportage van John Sasabone uit 2006. Hij heeft de *panas pela* tussen zijn christelijke geboortedorp Tuhaha op Saparua en het islamitische dorp Rohomoni op Haruku, fotografisch vastgelegd.

Panas pela is een Molukse culturele traditie en betekent letterlijk het opwarmen van de *pela*. Het zijn verbanden die vaak al honderden jaren bestaan en nog steeds heel actueel zijn. Zeker in een tijd waarin er in het recente verleden veel geweld is geweest tussen christenen en moslims, speelt de *pelaceremonie* een belangrijke rol in de samenlevingsopbouw en verzoening. Tijdens de bijeenkomst wordt het bondgenootschap hernieuwd.

De bondgenootschappen zijn ooit ontstaan naar aanleiding van een bijzondere gebeurtenis, bijvoorbeeld het steunen van elkaar tijdens een oorlog. Wederzijdse hulp en respect zijn de regels waar alle bewoners van de betrokken dorpen zich aan moeten houden. Tuhaha en Rohomoni, de dorpen uit de tentoonstelling, hebben elkaar bijgestaan in de strijd tegen de VOC. Het naver-tellen van deze strijd is een belangrijk onderdeel van de ceremonie.

Republiek Maluku Selatan

In het museum heeft de turbulente geschiedenis van de naar Nederland gekomen Molukkers een prominente plaats gekregen door middel van allerlei attributen, film, tekst, geluid en foto's. In 1949 werd Indonesië onafhankelijk van Nederland. In eerste instantie had het land een federale structuur waarbij de

verschillende deelstaten een zekere mate van zelfbestuur hadden. Onder president Soekarno werd deze structuur al snel opgeheven en in 1950 riep hij de eenheidsstaat uit. Eén van de reacties in het land, was de oprichting van de Republiek Maluku Selatan (RMS) ofwel de Republiek der Zuid-Molukken, op 24 april 1950 op Ambon. De RMS heeft een paar maanden bestaan, totdat het Indonesische leger met geweld een eind maakte aan het bestaan ervan. Nederland heeft de republiek nooit erkend.

Er waren in die tijd nogal wat Molukkers in dienst van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger, het KNIL. Er is een beeld ontstaan dat zij de Molukker belichamen die trouw is aan God, Oranje en Nederland. Daar was aan vooraf gegaan dat verschillende groepen op de Molukken zich hadden geïdentificeerd met de kolonisator. Ze hadden opleidingen en bevoorrechte posities gekregen en raakten meer gerelateerd aan de Neder-

landers. Dit had verdeeldheid tot gevolg. In de *Bersiap periode* (1945-46) had je de Nederlanders en de Molukkers aan de ene kant en de Indonesiërs aan de andere kant, al was het niet zó zwart-wit en waren er ook Molukkers die aan de Indonesische kant stonden.

Vanwege de terugtrekking van de Nederlandse strijdkrachten werd het KNIL opgeheven. De militairen kregen de keuze terug naar huis te gaan óf zich aan te sluiten bij het Indonesische leger. De opstand op de Molukken zorgde voor complicaties bij de keuze. Aansluiting bij het Indonesische leger zou mogelijk betekenen dat je tegen je eigen volk zou moeten vechten en dus een broederstrijd zou moeten aangaan. Teruggaan naar de Molukken werd de mensen van het KNIL verboden door de Indonesische regering. Die wilde geen goed getrainde soldaten in een gebied waar een opstand tegen de staat zelf aan de gang was.

Panas pela is een Molukse traditie en betekent letterlijk het opwarmen van de pela ofwel het hernieuwen van een bondgenootschap

Als oplossing voor deze patstelling werd besloten dat de KNIL militairen tijdelijk met hun gezinnen naar Nederland te laten komen, totdat de rust op de Molukken zou zijn teruggekeerd. Op 21 maart 1951 kwam de Kota Inten met de eerste Molukkers aan in Rotterdam. In totaal zouden er 12.500 mensen hierheen komen. Achteraf is niet helemaal duidelijk of deze massale inscheeping gebeurde op basis van een dienstbevel of op een vrijwillig gaan. Eenmaal in Nederland werden de mensen uit het KNIL gedemilitariseerd, ontslagen uit het leger dus.

'De groep die uiteindelijk naar Nederland is gekomen zat in Indonesië enorm klem', benadrukt Wigard. 'Ze werden door de meeste andere Indonesiërs gezien als verraders, doordat ze loyaal waren geweest aan Nederland. Het werd steeds moeilijker om te blijven. Doordat de Nederlanders vertrokken, was er ook

De *adat* is het geheel van regels die door de voorouders zijn overgeleverd.

geen bescherming meer. Toen is er een proces gevoerd tegen de Nederlandse Staat waarin werd geëist dat er voor deze mensen zou worden gezorgd. Ze konden niet zomaar worden achtergelaten. Vanaf dat moment zijn de Molukkers hierheen gekomen, met de gedachte dat het hooguit een half jaar zou duren.'

Bestond de opvang van de meeste Indische Nederlanders, die enkele jaren eerder al naar Nederland waren gekomen, vooral uit contractpensions, de Molukkers werden vanwege hun verondersteld tijdelijk verblijf ondergebracht in kloosters, oude werkcampen en andere woonoorden, zoals de voormalige concentratiekampen Westerbork en Vught. Tussen de Nederlanders en de Molukkers was een grote scheidslijn. Aan de Molukse zijde was er veel woede over de ontslagen en de geringe inspanning van de Nederlandse regering ten bate van de RMS, hun hoop op onafhankelijkheid in het thuisland. Uiteindelijk bleek de terugkeer voor de meesten niet haalbaar. Na de periode van woonoorden is er gekozen voor groepsgewijze integratie. Zo zijn er

zesenzestig wijken opgezet en woont momenteel ongeveer vijftig procent van de Molukkers nog in zo'n wijk.

Radicalisering Molukse jongeren

In 1966 werd de president van de RMS, de heer Soumokil, in Indonesië geëxecuteerd. Uit woede daarover werd er brand gesticht in de Indonesische ambassade. Dat was de start van de radicalisering van Molukse jongeren. Woede en vergelding voor het leed dat hun ouders was aangedaan, waren de oorzaak. Verschillende gewelddadige acties volgden, met doden en gewonden tot gevolg. Ze veroorzaakten een golf van ontzetting, ook in de Molukse gemeenschap zelf.

Na de brandstichting volgden de bezetting van de ambassadeurswoning in Wassenaar in 1970, en tussen 1975 en '78 de treinkapingen bij Wijster en bij De Punt, de bezetting van het Indonesisch consulaat, de gijzeling van een lagere school in Bovensmilde en een gijzeling in het Provinciehuis in Assen. De heer Manusama, de in Nederland wonende president in ballingschap van de RMS, bemiddelde tevergeefs. In het museum is het met kogelgaten doorboord jasje van één van de treinkapers te zien. Hij liet het leven tijdens de bestorming van de trein.

Ideaal van terugkeer

Over het ideaal van terugkeer zegt Wigard: 'Het ideaal heeft een andere vorm gekregen. In de jaren tachtig was het niet gebruikelijk om te zeggen dat je niet terug wilde. Nu kan er veel meer, er zijn allerlei verschuivingen in het toekomstperspectief geweest. Mensen gaan graag naar de Molukken toe en voelen zich er thuis. Ze willen iets doen voor de mensen daar en realiseren zich tegelijkertijd dat ze verwesterd zijn en in Nederland willen blijven. Juist door de contacten daar, voelen ze zich nog meer verwesterd. Eigenlijk is iets doen voor de mensen daar, een soort vervanging geworden voor het verlangen om terug te gaan.' ▶

Meer informatie: De tentoonstelling *Panas pela* is tot en met 31 mei te zien in het Museum Maluku, Kruisstraat 313, Utrecht (www.museum.maluku.nl)

Iedereen heeft een levensverhaal ... en elk verhaal telt

Ieder mens heeft een persoonlijk levensverhaal met unieke herinneringen en kan daarmee, door die gegevens op te schrijven, een bijdrage leveren aan de geschiedenis. De *Bibliotheca Biographica* beheert en bewaart levensverhalen. Nadrukkelijk gaat het niet alleen om de biografie van bekende of beroemde mensen. Het is juist de bedoeling dat er een verzameling verhalen ontstaat die een goed tijdsbeeld geven van een dwarsdoorsnede van de samenleving; als geschenk aan toekomstige generaties. Niet alleen voor nazaten van de deelnemers, maar ook voor wetenschappers en iedereen die belang stelt in het dagelijkse leven van mensen, van welke tijd dan ook.

Als symbool voor dit historisch besef en saamhorigheid wordt er voor elk verhaal een 1500 kilo zware, granieten steen toegevoegd aan een bijzonder monument. Een piramide die groeit doordat er steeds stenen bij komen. De naam van dit monument is EON, wat 'een onmetelijk lange tijdsperiode' betekent en is te vinden in Apeldoorn in een mooie, bosrijke omgeving. Directeur en oprichter van *Bibliotheca Biographica* is Ed Harmen. In de auto onderweg naar Apeldoorn om het monument te gaan bekijken, praat ik met hem over zijn project.

Op welke manier kan deze bibliotheek van levensverhalen bijdragen aan ons immateriële erfgoed?

'Het bijzondere is dat dit project niet alleen gegevens uit het verleden vastlegt, maar ook een bijdrage wil leveren aan de toekomst. Als je je bewust bent van het verleden, van het belang daarvan, dan is het heden de toekomstige geschiedenis. Daar gaat veel van verloren. Door gebeurtenissen op te schrijven en te bewaren geef je een geschenk aan toekomstige generaties. We richten ons op mensen die een bijdrage aan de geschiedenis willen leveren. Iedere deelnemer kan dat op zijn of haar eigen manier doen. Ook het tempo is heel persoonlijk. Er kan in één keer een heel levensverhaal worden aangeleverd, maar je kan het ook in episodes doen. Het hoeft niet chrono-

logisch te zijn. Je bent daar vrij in en je kunt je leven lang wijzigen en aanvullen. Je hoeft ook niet een heel goede schrijver te zijn om mee te doen. Het komt ook voor dat er gewerkt wordt met professionele interviewers.

De meeste mensen die nu meedoen vinden het een prachtige nalatenschap aan hun kinderen of kleinkinderen. Er komt een moment dat je je realiseert dat je van voorbijgaande aard bent en dan kan het goed zijn om je herinneringen vast te leggen.'

Auteur

Jolly van der Velden

Het monument EON wordt gebouwd met blokken zware granieten steen.

Hoe wordt het materiaal echt heel lang bewaard?

'Veel kennis van het dagelijkse leven gaat elk jaar verloren. Het gaat dan vooral over dat wat je niet op school leert. Welke vorm van bewaren je ook kiest, alles gaat uiteindelijk verloren. Een boek, een CD, een foto; alles wat fysiek is, raakt op een bepaald moment onvermijdelijk in verval. Het is niet waarschijnlijk dat

een dagboek langer dan twee generaties meegaat en een foto-boek komt op de rommelmarkt terecht of wordt weggegooid. Alles is eindig. Zelfs zo iets groots als het Romeinse Rijk is uiteindelijk ten onder gegaan. Van een staat kun je voor het bewaren van je erfgoed dus niet afhankelijk zijn. Politieke gebeurtenissen of oorlogen kunnen grote gevolgen hebben. Kijk maar naar Nederland, dat bestaat in deze vorm nog niet eens zo lang en is inmiddels langzaam aan het oplossen in Europa.

Je moet dat wat je wilt bewaren dus beheren om te voorkomen dat het verloren gaat. Je hebt daarvoor een organisatie nodig die van generatie op generatie wordt overgedragen. Zolang je zorgt dat er mensen zijn die het idee belangrijk vinden, blijft de organisatie bestaan.

Omdat het uiteindelijk het enige spoor is dat je in de geschiedenis nalaat, zullen je nazaten dat waarschijnlijk belangrijk vinden. Zeker als ze zelf ook mee doen. We streven ernaar dat het een traditie wordt in zoveel mogelijk families. De kans dat je zelf ooit gaat meedoen is groter als je in je jeugd een keer met je oma en opa op het monument in Apeldoorn hebt gezeten en daar een mooi verhaal hebt gehoord.'

'Belangrijk is ook dat de beslissingen binnen de organisatie worden genomen door mensen die rechtstreeks belang hebben, de deelnemers zelf, hun kinderen of andere nabestaanden. Zij bepalen welke leden er in de raad van toezicht zitten. Zolang dat gegarandeerd is, weet je dat de organisatie zal blijven bestaan. Daarom willen we ook geen gebruik maken van overheidsgelden, dan ben je afhankelijk van mensen die niet direct betrokken zijn.

Fysiek wordt het geschreven materiaal beheerd op drie continenten, van elk verhaal worden drie exemplaren bewaard. Dan moet er wel een hele grote ramp gebeuren, wil dat verloren gaan. Het beheer gebeurt aan de hand van de technologie van dat moment. De techniek schrijdt voort en we zullen ons steeds bedienen van een ander middel. Qua beheer is dat een relatief eenvoudig probleem.'

Door het verhaal van je leven op te schrijven, geef je een geschenk aan toekomstige generaties.

Wat kost het om mee te doen?

'De meest gebruikelijke vorm is die van aspirant-founder. Iemand doneert dan twintig jaar lang 180 euro per jaar. Daar krijgt men een notariële akte van. Met de belastingteruggave eraf blijft er een goede honderd euro van over. Een andere mogelijkheid is meedoen als founder door in één keer 3650 euro te doneren. Ook dit kan als eenmalige gift van de inkomstenbelasting worden afgetrokken. Het is wel een behoorlijk bedrag, maar je levensverhaal is meer waard dan een gouden horloge dat je bijvoorbeeld ook van dat geld zou kunnen kopen en dát gaat bovendien niet zo lang mee. Het is altijd net waar je het mee vergelijkt. Je maakt het op deze manier ook mogelijk dat mensen met een smalle beurs mee kunnen doen en dat het lezen op internet gratis is. Er zijn natuurlijk mensen voor wie een dergelijk bedrag helemaal geen probleem is. Maar er doet bijvoorbeeld ook een moeder mee die in de bijstand zit en dit voor haar kind zo belangrijk vindt dat zij graag 15 euro per maand hieraan doneert. Het is van belang dat iedereen mee kan doen. Ook als je in Amsterdam onder een brug slaapt, heb je een verhaal. Een deel van de donaties gaat daarom in een fonds voor de toekomst, dat wordt gebruikt voor het beheer en voor mensen die deelname anders niet zouden kunnen betalen.'

Hoe lang bent u al bezig?

'We zijn in 2000 begonnen met de voorbereidingen. Pas sinds twee jaar zijn we stapsgewijs bezig met het daadwerkelijk toelaten van mensen. Wat we niet hadden voorzien is dat wij er meer dan vijf jaar over gedaan hebben om de bouwvergunning voor het monument definitief voor elkaar te krijgen. De piramide moest op pleistoceenzand komen. Alleen die ondergrond zou het uiteindelijke gewicht kunnen dragen. TNO heeft voor ons een plek uitgezocht en dat bleek Apeldoorn te zijn. Op 21 juni is er daar jaarlijks een bijeenkomst voor de deelnemers. Soms nodigen we sprekers uit en in de toekomst denken we

ENO is een overdracht van generatie op generatie.

erover iets te doen met verhalenvertellers, workshops, interviewende kleinkinderen en dergelijke. De komende paar honderd stenen worden in één keer gelegd vanwege de hele bouwploeg die aan moet treden. Dan is het monument ook gelijk een heel stuk groter.'

Er wordt op het moment al heel veel geschreven. Wie gaat het allemaal lezen? Is er een verschil met alle weblogs die er nu zijn?

'Waar zijn al die weblogs over tien jaar? De meeste hebben minder dan vijf lezers. Het is een sociaal medium, maar het wordt niet gemaakt om bewaard te worden. Een levensverhaal

schrijven is een andere insteek, dan schrijven over wat je op dit moment bezighoudt.

Bij ons gaat het erom dat jouw ervaringen deel blijven uitmaken van de gezamenlijke geschiedenis, ook al ben je zelf al lang weer opgenomen in de kringloop. Jouw leven kan een bron van inspiratie zijn voor anderen. Samenleven begint met elkaar kennen. Elk woord in iedere tekst kan als zoekterm fungeren. Daardoor is het mogelijk gericht informatie te zoeken en te vinden. Niet alleen interessant voor wetenschappers, ook voor mensen die bijvoorbeeld op zoek zijn naar lotgenoten of familie.'

Het project legt het verleden vast, maar wil ook een bijdrage leveren aan de toekomst.

Heeft het te maken met de wens om de sterfelijkheid te ontlopen?

'Veel mensen willen graag herinnerd worden. Er blijft een spoor van je achter in de geschiedenis, dat telt voor mensen. Er wordt wel eens gevraagd of het iets met ijdelheid te maken heeft, maar dat is niet zo. Als je ijdel bent ga je je eigen monument oprichten. Mensen die meedoen hebben besef van de tijd. Niet alleen besef van zichzelf, maar ook van de gemeenschap en de toekomst. Het is halen en brengen.

Natuurlijk schrijf je ook voor jezelf, om op een gegeven moment terug te kunnen kijken op je leven, maar je schrijft óók voor anderen. De meeste schrijven trouwens onder embargo. Dat wil zeggen dat de tekst pas wordt gepubliceerd vanaf een zelfgekozen moment in de toekomst. Daardoor zijn er nu ook nog niet zo heel veel verhalen op de site te lezen.'

Wat voor betekenis heeft de piramide?

'Het is een imposant monument dat meegroeit, daar is ook voldoende ruimte voor. Je mag er op zitten en klimmen. De vorm als geheel en de zwaarte van de stenen symboliseren dat

verhalen belangrijk zijn, dat immaterieel erfgoed belangrijk is. EON symboliseert dat elk persoonlijk verhaal deel uit maakt van de gezamenlijke geschiedenis. Het laat ook zien dat mensen er wat voor over hebben gehad. We hebben bewust grote, massieve stenen gebruikt. Een kathedraal wordt tenslotte ook niet van golfplaten gebouwd. Het is ook een plek waar je naar toe kunt gaan om iemand te herinneren. Niet als grafmonument, maar wel met de gedachte dat jouw vader, moeder, tante of wie dan ook, hier letterlijk een steentje aan heeft bijgedragen. Het is een ankerpunt.'

Er wordt geen censuur toegepast. Levert dat wel eens een dilemma op?

'Nee, iedereen is zelf verantwoordelijk voor wat hij schrijft. Dat is elders ook zo en bij ons niet anders. Bovendien zit er een natuurlijke rem op. De financiële donatie vormt een natuurlijke drempel voor mensen die er niet serieus mee bezig zijn en het is bovendien niet mogelijk anoniem te schrijven. We hebben in dit land vrijheid van meningsuiting en als iemand een pagina vol schuttingwoorden wil schrijven, jammer, maar dat is dan maar zo. Daarbij komt dat de mening over wat kan en wat niet kan, voortdurend verandert.'

Is er een mogelijkheid om beeld- of geluidmateriaal toe te voegen?

'Nee, nu nog niet, maar binnenkort kun je per hoofdstuk ook een afbeelding opnemen.'

Past het project in de hedendaagse maatschappelijke ontwikkeling?

'Alles hangt met elkaar samen. Als je jouw leven ziet als onderdeel van de beschaving kun je op deze manier iets teruggeven. Dat is meer in wij-termen denken, dan in ik-termen. 'Ik' gaat over uitgeven, over consumeren. Meer dan negentig procent daarvan heb je over tien jaar niet meer. Aan het eind van je leven wordt je huis uitgeruimd en dat is het dan. Dan is het enige dat je nog hebt je verhaal. Elkaars ervaringen delen kan herkenning opleveren. Dat leidt tot meer wederzijds begrip. Iemand van een andere generatie of uit een andere cultuur kan vergelijkbare dingen meemaken. Daar kun je steun aan hebben als je daarover leest.'

Afscheid Jan Vaessen

Op vrijdag 20 maart nam directeur Jan Vaessen afscheid van het Nederlands Openluchtmuseum. Hij vertrok niet met lege handen. Zowel Commissaris der Koningin Clemens Cornielje als burgemeester Pauline Krikke hadden een bijzonder afscheidscadeau in petto. Cornielje overhandigde Vaessen de gouden erepenning van de provincie Gelderland. Daarna ontving Vaessen de zilveren stadspenning van Arnhem uit handen van burgemeester Krikke.

Jan Vaessen was directeur van het Nederlands Openluchtmuseum van 1990 tot 2009. Hij is per 1 april opgevolgd door Pieter Matthijs Gijsbers.

'Als je terugkijkt naar je eigen film, hoop je dat er wat is gebeurd. In mijn film gebeurt er veel rondom dit project. Ja, ik wil iets doen dat van belang is en dat leuk is. Mijn persoonlijke motivatie is geschiedenis schrijven. Ik vind het heel vervullend bezig te zijn met iets dat er toe doet. Bouwen aan de samenleving; daar zit mijn betrokkenheid. Ik heb een idee gehad en heb daar een zwengel aan gegeven. Steeds meer mensen helpen mee. Een zaadje dat groeit en zolang iets groeit, leeft het. Ieder draagt op zijn eigen manier bij aan de maatschappij. Ik doe het op deze manier. Het is het scheppen van mogelijkheden.' ▸

Meer informatie: www.samengeschiedenissschrijven.nl
(070-8872777)

Kermis tussen Kerk en Kroeg wint Knippenbergpenning

De Stichting Cultuurhistorische Evenementen van Heemkundegroep De Mierden heeft de Knippenbergprijs gewonnen. Deze Brabantse cultuurhistorische prijs ontving de stichting op zaterdag 15 november 2008 met haar project *Kermis tussen Kerk en Kroeg* dat in oktober werd uitgevoerd. Aan de prijs is een geldbedrag van duizend euro verbonden.

Volgens juryvoorzitter Jan van Laarhoven, oud-directeur van het Noordbrabants Museum, hebben de mensen achter het project de prijs meer dan verdiend. Hij roemde het kwalitatief hoge niveau, de samenwerking en de wijze van uitwerking van het project. 'Het heeft het karakter en de afwerking waarmee zelfs iedere professionele educatieve erfgoedinstelling voor de dag zou kunnen komen. De jury is onder de indruk van de feilloze organisatie. Ook door het groot aantal mensen dat actief, als deelnemer of bezoeker aan de activiteiten heeft deelgenomen', aldus Van Laarhoven namens de jury.

Bij het project uit Hooge Mierde stond het historische verhaal van de twaalfjarige Wouter Wouterszoon Seeghers van den Cingel centraal. De uitwerking van het project werd met een jaarmarkt en een processie, een boek, lezingen en een onderwijsproject ingekleurd. Tijdens een sfeervolle bijeenkomst in de Hervormde kerk van Ravenstein werd de prijs uitgereikt. Voordat de uitslag bekend werd gemaakt, presenteerden de genomineerden zich aan het publiek. Kennisoverdracht, het thema van de prijs, werd door de deelnemers met een variatie aan onderwijsprojecten ingevuld.

Knippenbergprijs

Tot de genomineerden behoorden de Heemkundekring Amalia van Solms uit Baarle-Nassau. Zij had twee projecten ingezonden. Herman Jansen vertelde ingetogen over de *Dodendraad*, die de

grensovergang tijdens de Eerste Wereldoorlog markeerde. Jan Willekens, eveneens van de Heemkundekring uit Baarle-Nassau, maakte de aanwezigen deelgenoot van een archeologieproject. De geschiedenis van Lieshout en Mariahout stond centraal tijdens de presentatie van een onderwijsproject van de lokale heemkundevereniging 't Hof van Liessent. Heemkundevereniging Berchs-Heem uit Berghem bleek de motor achter een innovatieproject voor het onderwijs.

De Knippenbergprijs is een samenwerking tussen Brabants Heem, de Leerstoel Cultuur in Brabant van de Universiteit van Tilburg, de Historische Vereniging Brabant en het Nederlands Centrum voor Volkscultuur. De prijs is genoemd naar Willy Knip-

Tekst

Hans van den Eeden

Foto's

Heemkundekring

De Mierden

Kermis tussen Kerk en Kroeg werd genoemd door de jury.

Levende geschiedenis bracht het hele dorp op de been.

penberg, die een grote bijdrage heeft geleverd aan de ontwikkeling van de Brabantse heemkunde. De volgende Knippenbergprijs zal op zondag 15 november 2009 in Hooge Mierde tijdens een feestelijke bijeenkomst worden uitgereikt. Het thema van dit jaar is *tradities*, vanwege het Jaar van de Tradities. Gebleken is dat een thema inspirerend op de kandidaten kan werken. De thema's moeten aansluiten bij de activiteiten waar Willy Knippenberg, naar wie de prijs is genoemd, zich mee bezig hield.

Levende geschiedenis brengt De Mierden op de been

Living history ofwel levende geschiedenis kan een dorp op de been brengen. Dit bewijst het project *Kermis tussen Kerk en Kroeg*. De respons van de dorpsgemeenschap was overweldigend.

Het tweelingendorp Hooge en Lage Mierde bestaat uit twee dicht bij elkaar gelegen kerkdorpen pal aan de Belgische grens, onder Tilburg. De buurtschappen Hulsel, Mispelend en Welenseind schurken tegen het dorp aan. Hooge Mierde telt ruim zeventienhonderd en Lage Mierde een vergelijkbaar aantal inwoners. De dorpen worden in het spraakgebruik ook wel De Mierden genoemd. Het dorp heeft een agrarische oriëntatie. In toenemende mate is toerisme een belangrijke bron van inkomsten. In beide dorpen zijn ruim zestig verenigingen actief, zoals vier gilden, de Katholieke Bond voor Ouderen, de heemkundekring en toneel- en zangverenigingen. Het voorzieningenniveau is, met uitzondering van de horeca, net als in alle dorpen, laag. Een museum is in de voormalige Rabobank gehuisvest. De dorpscohesie in de dorpen is groot. Iedereen kent elkaar en nieuwkomers hoeven geen inburgeringscursus te volgen.

De mantelzorg of burenhulp hoeft niet vanuit overheidswege georganiseerd te worden. Trots waakt de vijftiende-eeuwse toren van de St. Janskerk over het welzijn van het dorp.

De vondst van steengoedkruiken

Tijdens een interview aan de keukentafel raken zowel Riny Rovers-Swaanen als Brenda Cijffers-Rovers snel in vervoering over het project. Ondanks het feit dat het project is afgelopen, galmt het nog stevig na. Met veel elan zwengelden moeder en dochter een serie cultuurhistorische activiteiten aan. De respons van de dorpsgemeenschap was meer dan geweldig.

De dames vertelden dat de aanleiding voor de activiteiten de vondst van een paar steengoedkruiken uit circa 1550 was. De kruiken zijn op de plaats van de voormalige schuurkerk in Hooge Mierde tijdens opgravingen van de heemkundevereniging gevonden. Na deze vondst rijpte het idee om voor de inwoners van Hooge Mierde, Lage Mierde en Hulsel een tentoonstelling te organiseren. Deze activiteit moest een bijdrage leveren aan het bevorderen van de kennis over hun verleden. 'Al werkende besloten we om het niet tot een expositie te beperken, maar om een middeleeuws gebeuren te organiseren. Ook prikkelde de geschiedenis van de schuurkerk onze nieuwsgierigheid. Van het een kwam het ander en kreeg het plan van een grootschalig cultuurhistorisch weekend langzaam vorm', vertelt Brenda.

Het idee was om onder het motto *Kermis tussen kerk en kroeg* een serie activiteiten over de geschiedenis van het dorp te organiseren. Het zou bijdragen aan de eigen identiteit van het dorp. Hoogtepunt moest een grote jaarmarkt zijn die tijdens het weekend van 11 en 12 oktober in het hart van het dorp zou worden gehouden. Vergaderingen werden belegd en tijdens brainstormsessies kwamen veel ideeën vrij. Riny: 'Het werden gezellige spraakmakende vergaderingen, waar wel zaken gedaan moesten worden.'

Iedereen deed mee

Mensen uit De Mierden zijn niet alleen praters, maar ook doeners. Alle vier de gilden veerden op toen op hen een beroep

Tijdens de middeleeuwse jaarmarkt werden er ook demonstraties valkerij gehouden.

werd gedaan. Veel leden van de Katholieke Bond van Ouderen vonden het fantastisch om een bijdrage te leveren. Alle verenigingen werden benaderd en de respons was in één woord geweldig. Het gevolg was dat er verschillende werkgroepen werden gevormd. Een groep naaide weken achtereen ruim honderd zestiende-eeuwse kostuums. Een andere groep timmerde marktkramen, weer anderen stelden zich beschikbaar voor hand- en spandiensten. Een vrijwilliger, die constructeur bleek te zijn, ontwierp een fraaie tent. 'Het leuke was dat de mensen die bijvoorbeeld de kleding gingen ontwerpen zich moesten verdiepen in de kostuumgeschiedenis. Anderen doken in de geschiedenis van de ambachten', vertelt Brenda. Uitgangspunt was dat de deelprojecten elkaar positief moesten beïnvloeden.

De markt werd door ruim 5500 mensen bezocht en werd een groot succes. In het decor van levende geschiedenis verkleed-

den zich ruim honderd dorpsbewoners. Hierdoor werd De Mierden omgetoverd tot een middeleeuwse ambiance.

Educatieve ontmoeting met de twaalfjarige Wouter

Ondersteund door BISK, Brabants Instituut voor School en Kunst, kreeg een onderwijsproject voor alle groepen van de basisschool vorm. Centraal bij het project stond de twaalfjarige Wouter Wouterszoon Seeghers van den Cingel. Ondersteund met een leskist en een dikke docentenhandleiding verscheen een fraai kleurrijk kinderboek. Anne Marie Hol schreef de tekst en Thea Wouters-van Herpt schilderde de illustraties. 'Wouter was een jongen van twaalf jaar. Hij leeft in 1549 in Hooge Mierde, een dorpje in de Kempen. Hij kon goed

schrijven en vertellen. Van de koster kreeg hij papier om de dingen die hij meemaakte op te schrijven', aldus de flap van het boek. Het resultaat was een pakket van twaalf lessen.

Het enthousiasme van de leraren van de basisscholen sloeg over op de kinderen. Aanvankelijk was het plan om zich te richten op de midden- en bovenbouw. Maar de onderbouw wilde ook erg graag meedoen. Riny: 'Bewust hebben we de ervaringen van Wouter op het dagelijkse leven geprojecteerd. De kinderen waren uiterst verrast dat er vroeger beesten in huis stonden. Dat mensen niet zomaar naar de winkel konden gaan en dat er geen sanitaire voorzieningen waren. Het was een verrassing dat het drinken van bier vroeger gezonder was dan het drinken van

Er werd een gregoriaanse mis opgedragen en een processie gehouden.

water.' De didactische uitwerking was zodanig dat de scholieren ook daadwerkelijk sporen uit het verleden in het dorp gingen verkennen. Het effect van de lessen op de basisscholen was dat het enthousiasme de huiskamers in werd geslingerd en aan ouders en verdere familie werd doorgegeven. Er ging haast geen feestje voorbij of er werd over het spraakmakende initiatief gepraat.

Een middeleeuwse jaarmarkt

Het bleef niet bij het scholierenproject alleen. Het duurde niet lang of er werd door enkele mensen een historische fietsroute gemaakt en gepresenteerd. In een fraai professioneel uitgegeven folder werden de fietsers op een sportieve wijze naar het verleden meegenomen. Met name bij senioren en toeristen vond de fietsroute gretig aftrek. Naast een hoofdroute bestond de tocht uit vier uitbreidingslussen. Op deze wijze kon de geïnteresseerde fietser kennis maken met de cultuurhistorie van de verschillende omliggende dorpen en gehuchten.

Het initiatief van een jaarmarkt kreeg vanaf het begin enorme respons. Dat kwam mede doordat bijna iedereen in het dorp op de hoogte was van het succesvolle scholierenproject. Voor de organisatie werd het snel duidelijk dat deze activiteit meer moest zijn dan een gezellige markt. De uitdaging was om de markt ook binnen een cultuurhistorische context te plaatsen. Bewust werd er voor gekozen dat de illustraties uit het kinderboek herkenbaar op de jaarmarkt terugkwamen. Bij leemtes moest de geschiedenis soms een handje worden geholpen, maar verder moest het zo echt mogelijk zijn.

Besloten werd om een speciale stichting onder de naam Stichting Cultuurhistorische Evenementen in het leven te roepen. Toen het besluit van de jaarmarkt eenmaal gevallen was, werd met een groep mensen het concept bedacht. Meteen werd de denktank verbreed naar andere organisaties en sleutelfiguren. Het was snel duidelijk: via levende geschiedenis moest het leven uit het einde van de Middeleeuwen worden nagespeeld. Draai-boeken werden gemaakt en aan organisaties die eerder met het bijltje gehakt hadden, werd om advies gevraagd.

De bedevaart van Odrada werd nieuw leven ingeblazen.

Processie en wagenspel

Tijdens de jaarmarkt gaven een smid, een schrijnwerker, een tinnegieter, kwakzalver, schrijver en andere ambachten en beroepen *acte de presence*. Spectaculair waren de optredens van de zwaardvechters, de kwakzalvers en de schrijnwerkers. Ook waren er vrouwen die brood bakten en stoofpotten klaarmaakten. De spinsters konden rekenen op warme belangstelling. De markt werd ondersteund met theater, muziek, een goochelaar en een verhalenverteller. Tijdens een wagenspel werd het publiek theatraal naar de late Middeleeuwen meegenomen. Geheel in stijl werd een varken aan het spit geregen en er brandden vuurkorven en fakkels. Om alles zo authentiek mogelijk te houden, werd servies in de vorm van oud aardewerk en houten nappen gebruikt. Verschillende toneelgroepen van binnen en buiten De Mierd speelden non-stop toneelstukken. Speciale aandacht werd besteed aan kinderactiviteiten. Op zaterdagavond werd tevens in middeleeuwse sfeer een bonte avond gehouden.

Maar er was meer. Op zondag werd in stijl gereflecteerd op de geschiedenis van de parochiekerk. Op basis van het thema werd de bedevaart van Odrada nieuw leven ingeblazen. Zo werd op zondag 12 oktober een Gregoriaanse heilige mis opgedragen. Na afloop werd een historische en devote processie gehouden. De kerk zat stampvol en de deelnemers en het publiek waardeerden deze historische herbeleving erg.

Eén van de vele hoogtepunten van de activiteiten vormde de lezingenmiddag, die op vrijdag 10 oktober plaatsvond. Het moest de activiteiten een inhoudelijke en wetenschappelijke bodem geven. Deskundigen van naam verzorgden tijdens een studiemiddag lezingen. Arnoud-Jan Bijsterveld ging tijdens zijn lezing uitvoerig op de geschiedenis van de vijftiende en zestiende eeuw in. Nico Arts vertelde uitvoerig over het thema archeologie van de late Middeleeuwen in de Kempen.

Een uniek project om de kennis over het verleden te vergroten.

De inleiding van Peter Nissen over het thema *Schuurkerken* werkte verhelderend. Deze middag, die door ruim honderd mensen werd bezocht, gaf het project naast diepgang een duidelijke inhoudelijke voedingsbodem. Tevens werd ook een fraai boekwerk *Mierde tussen Kerk en Kroeg* gepresenteerd. In het boek geven auteurs van naam informatie over verschillende samenhangende aspecten uit de late Middeleeuwen.

Als ondersteuning van de activiteiten werd er een expositie over de bodemvondsten en de schuurkerken gehouden. De expositie werd in drie thema's opgebouwd. Het eerste thema belichtte de materiële voorwaarden waaronder de inwoners van Hooge Mierde in de late Middeleeuwen leefden. Het tweede ging over de manier waarop de vrijheid van Mierde en de dorpen Hooge Mierde, Lage Mierde en Hulsel bestuurd werden. Het derde thema, ten slotte, belichtte het kerkelijke leven in Hooge Mierde.

Gemeenschapsgevoel versterkt

Tijdens al de activiteiten werd het snel duidelijk: de inwoners van Mierde mogen trots zijn op hun project. De trots wordt gevoed door een optelsom van factoren. Op de eerste plaats zijn alle projecten – en dat waren er veel – organisatorisch geslaagd. Verder bleek ondubbelzinnig dat alle leeftijden, van scholier tot senior, bij het project betrokken waren. Een belangrijk aspect is dat het gemeenschapsgevoel enorm is versterkt. Veel nieuwe inwoners hebben een belangrijke bijdrage aan het project geleverd. Dit heeft de integratie in het dorp bevorderd. Voor de organisatoren werd ook snel duidelijk dat door het vinden van partners er meer mogelijk was. Zo kun je elkaar inhoudelijk en organisatorisch versterken.

De organisatie kostte veel tijd. Ruim anderhalf jaar waren velen er bijna dagelijks mee bezig. 'Dit project kon alleen maar tot stand komen doordat iedereen er echt in geloofde. Je kan een organisatiebureau inhuren, maar dan kom je lang zo ver niet. Op persoonlijk vlak moesten we prioriteiten stellen. Met een fantastisch gevoel denken we samen met de honderden vrijwilligers aan deze activiteit terug. Deze gebeurtenis was eenmalig. Dat we de Knippenbergpenning hebben gewonnen sloeg in als een bom. Het is een enorme waardering voor ons. Het geldbedrag van duizend euro zullen we goed besteden', aldus Brenda. ▀

Meer informatie: www.kermistussenkerkenkroeg.nl

Het huwelijksservies als familieverhaal

'Geen enkel servies is zo gestreeld en geaaid, gevoeld en bekeken als mijn servies'. Zo luidt één van de vele persoonlijke verhalen over huwelijksserviezen in Nederland. De tentoonstelling *Scherven & Geluk* in Keramiekmuseum Prinsessehof in Leeuwarden laat huwelijksserviezen van vroeger en nu zien. Daarmee zien we hoe de modegrillen door de tijd heen zijn veranderd; van romantisch gedecoreerde serviezen tot moderne effen uitvoeringen.

Er zijn populaire en klassieke serviezen te zien, een complete 'Alt Strassbourg' of geërfde restjes 'Boerenbont'. Maar de tentoonstelling brengt vooral de verhalen die achter de serviezen schuilgaan tot leven. Want niet alleen de serviezen van BN-ers en leden van het koninklijk huis worden getoond, ook vertellen honderden Nederlanders via de website en een audiotour in het museum hun persoonlijke verhaal bij hun servies. Deze verhalen leveren een mooi beeld op van het huiselijke leven van vroeger en nu. Bezoekers zullen serviezen herkennen van hun eigen huwelijk, of van ouders of grootouders. Iedereen kan mee doen door zijn of haar familieverhaal bij hun servies te vertellen.

Hard werken en zuinig zijn

In veel verhalen over serviezen uit de vorige eeuw komen hard werken, sober leven en spaarzaamheid terug. Maanden of zelfs jarenlang werd er gespaard voor de uitzet. Het servies werd langzaam bij elkaar verzameld: 'Met dubbeltjes en kwartjes spaarden we elke maand wat bij elkaar. Ik herinner me hoe trots we waren toen we de eerste twee kopjes kochten'. De serviezen waren destijds een echt luxeproduct, een pronkstuk dat alleen op zondag of voor speciale gelegenheden uit de kast werd gehaald. 'Het servies gebruikten we op zon- en feestdagen. Het werd iets speciaals voor ons en de kinderen. En als de kinderen, inmiddels volwassen, nu bij ons langskomen pronkt het weer op tafel!'

Van generatie op generatie

Huwelijksserviezen kunnen een familiegeschiedenis vertellen. Vaak werd een servies doorgegeven van generatie op generatie, in de loop van de jaren aangevuld met een mooie schaal, of juist aangetast door een gesneuveld bord. 'De grootouders van mijn man kregen in 1885 een servies als huwelijksgeschenk. Na hun overlijden werd het verdeeld tussen hun kinderen, en jaren later werd het servies via een neef weer met het onze herenigd. Een deel ging als huwelijksgeschenk naar onze zoon. In 2003 werd

Tekst

Pauline Dorwert

Foto's

Prinsessehof

De tentoonstelling over huwelijksserviezen leverde heel veel ontroerende verhalen op.

de geboortetaart van zijn zoon, inmiddels de vijfde generatie, gepresenteerd op één van de taartplateaus.'

Een ander verhaal gaat over een servies van het beroemde merk *Wedgwood*, dat tot de familiegeschiedenis is gaan horen: 'Mijn vader erfde het complete servies van mijn grootouders. Voor bijzondere gelegenheden werd het servies tevoorschijn gehaald, en als kind was ik geïmponeerd door de mooi gedekte tafel en het servies. Toen ik een jaar of vijf was besloten mijn ouders om het servies te verkopen. Dat verdroef mij zo, dat ik enkele bordjes heb verdonkeremaand en stiekem verstopte. Toen mijn ouders erachter kwamen stelde mijn vader dat zijn familieservies toch voor te weinig geld was verkocht. Zo mocht ik als vijfjarige de bordjes houden.'

Populair huwelijksgeschenk

Ook in de huidige tijd is een servies nog een populair huwelijkscadeau. 'Wij zijn op 6 juli 2007 getrouwd. Van mijn beste vriendin kreeg ik twee exemplaren van kop en schotel cadeau. Ze had ze zelf beschilderd met onze initialen en trouwdatum. Het was voor ons een erg bijzonder cadeau, mijn vriendin heeft een spierziekte en heeft dus extra haar best moeten doen.'

Voor de tentoonstelling kwam een gezin met twee kinderen zijn servies uitlenen. Een Ikea servies, beschilderd met namen en tekeningen. De kinderen protesteerden dat hun prachtige bordjes, waar elke dag uit gegeten werd, een tijdje weg moesten blijven. Deze en vele andere serviezen zijn te bewonderen in de tentoonstelling.

Honderden mensen hebben brieven gestuurd, en nog eens ruim 13.000 e-mails zijn binnengekomen met persoonlijke familieverhalen achter een huwelijksservies. De serviezen samen met de verhalen zijn tot en met 1 november te bewonderen in het Keramiekmuseum Prinsessehof, Grote Kerkstraat 11 in Leeuwarden.

Meer informatie, verhalen en achtergronden zijn te vinden op www.schervengeluk.nl.

Alledaagse dingen

Deelnemers aan het Jaar van de Tradities

Zeeuwse top tien van tradities

Omroep Zeeland heeft haar kijkers gevraagd of zij Zeeuwse tradities kennen en welke tradities zij belangrijk vinden. Aan de hand van deze reacties is er een Zeeuwse Top Tien van Tradities samengesteld en zijn er vier afleveringen over *Tradities In Zeeland* gemaakt.

1. Ringrijden
2. Een bolus met koffie
3. Babbelaars
4. Strao
5. Klederdracht
6. Mosselen
7. Derde Pinksteren
8. Gaaischieten
9. Koenkelpotten
10. Ouwewes Zienge in Westkapel

De uitzendingen zijn te bekijken op www.omroepzeeland.nl/trugkieke

Hygiëne

Douche, wc, deodorant, dagelijks schoon ondergoed en stromend water zijn lang niet zo vanzelfsprekend als we denken. In honderd jaar zijn de opvattingen over gezondheid, schoonheidsidealen, fatsoensnormen en kennis over ons lichaam in een razend tempo veranderd.

De tentoonstelling *Lekker Fris! 100 jaar gezondheid, schoonheid en fatsoen* is tot en met 25 oktober te zien in het Historisch Museum Rotterdam - Schielandshuis, Korte Hoogstraat 31, Rotterdam (www.historischmuseumrotterdam.nl). Bij de tentoonstelling is een boek verschenen.

Emigranten

In het Nederlands Openluchtmuseum is te zien hoe gewone Nederlanders hun geluk elders zochten. In Amerika of Canada bijvoorbeeld, maar ook aan de andere kant van het eigen land; dat was in de 19e eeuw ook een 'andere wereld'. Bezoekers maken een emotionele reis langs aansprekende presentaties op het museumterrein. Gevoelens van verlangen, hoop en optimisme, maar ook heimwee en desillusie inspireren om eigen ervaringen te delen.

Vaarwel Nederland, Verhalen van emigranten is te zien in het Nederlands Openluchtmuseum, Schelmseweg 89, Arnhem (www.openluchtmuseum.nl)

Kraamkamer en kandeel

Over de verschuiving van een kind krijgen naar een kind nemen, de introductie van de ooievaar als kinderbrenger, de vroedvrouw en de baker, de kraamkloppertjes en de geboortekaartjes is nu een nummer over geboortegebruiken verschenen in de reeks *het Alledaagse leven*.

Te bestellen door € 8,50 (€ 5,95 plus verzendkosten) over te maken op giro 810806 ten name van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur onder vermelding van 'geboorte'.

Vogelverschrikker

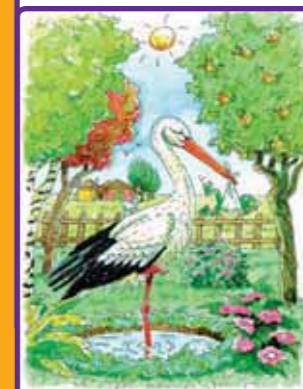
Bathmen staat op Hemelvaartsdag in het teken van de *schiw*, de vogelverschrikker. De schiw is een typisch traditioneel element in het Sallandse landschap. Vogelverschrikkers waren bedoeld om het gewas te beschermen tegen vogels. Inwoners van Bathmen maken hun eigen schiw en plaatsen die op 21 mei goed zichtbaar in de tuin.

Geboorte

Museum in de Zevende Hemel richt zich op alle tradities rond de geboorte en doop van een baby. Er zijn prachtige doopjurkjes, doopmanteltjes, doopdoosjes, doopschelpen, luiermantelen, ooievaars, wikkeltjes in de vorm van bakvormen te zien. Verder wordt er aandacht besteed aan oude kraampresentjes, geboortekaartjes en traditionele kraamdrankjes die gedronken werden bij het zogenaamde 'kraamschudden', zoals anjislakeur, kandeel en Hansje in de kelder.

De expositie is te zien van 20 mei t/m 15 juli in Museum in de Zevende Hemel, Schotweg 63 in Apeldoorn (www.museumindezevendehemel.nl)

Tim Wachter heeft als toelatingsexamen voor het Grafisch Lyceum in Utrecht drie postzegels over tradities ontworpen.

Culinaire geschiedenis

In zeven bijeenkomsten biedt de Academie Culinaire Historie van het Kookmuseum in Appelscha veel informatie over de geschiedenis van voedsel, koken door de eeuwen heen, praktische kennis van betrouwbare recepten en de effecten van kleuren op het eten. Ook worden er culinaire bedrijven bezocht. De leergang Culinaire Historie gaat op 2 mei van start.

Meer informatie: Carolina Verhoeven (www.kookmuseum.nl)

Assepoester

De Efteling heeft het oude sprookje Assepoester een vaste plek gegeven in het sprookjesbos. In de tuin van hun huisje proberen de stiefzusters van Assepoester tevergeefs of het glazen muiltje past. Vele bezoekers waren er getuige van, onder andere de boze stiefmoeder en de lakei van de prins. Assepoester woont sinds 1 april in het Sprookjesbos, naast Sneeuwwitje.

Koetsen en paarden

Al honderden jaren bestaan er tradities rondom het gebruik van paard en koets. Koetsiers en palfreniers houden zich aan strenge regels.

Ook hobbykoetsiers weten hoe het hoort. De vele tradities maken het rijden met koets en paard tot een stijlvol gebeuren.

De tentoonstelling *O, zit dat zo? Over tradities met paarden en koetsen in de hoofdrol* is tot en met 31 oktober te zien in het Nationaal Rijtuigmuseum, Nienoord 1 in Leek (www.rijtuigmuseum.nl)

Indië

Ooit was wat nu Indonesië is, onderdeel van het Nederlandse koninkrijk. Nederlands-Indië leeft nog voort in de herinnering van de mensen die er een deel van hun leven hebben doorgebracht. Terra bracht een boek uit met veel herinneringen.

Het vergeten Indië, Stille getuigen van het dagelijks leven in het Indië van toen (Arnhem 2009)

het Alledaagse leven

Een unieke nieuwe reeks over de gewoonten en gebruiken van de Nederlanders. Over alles wat ons dagelijks leven vorm en inhoud geeft.

Waarom doen wij Nederlanders wat we doen? Gewend als we zijn aan onze routines, regels en rituelen staan we daar nauwelijks bij stil. Toch verbaast elke toerist zich over onze gewoonte om 's avonds de gordijnen open te laten. Over onze collectieve oranje uitpattingen en uitdossingen als het Nederlands elftal een wedstrijd speelt. En over onze extraverte manier van communiceren, die men in veel omliggende landen als wel héél direct ervaart. *Het Alledaagse leven* gaat over leven en sterven, trouwen en scheiden, wonen en werken, vieren en lijden, kortom: over alles wat ons dagelijks leven vorm en inhoud geeft. Achter onze tradities en trends gaan patronen schuil die duidelijk maken hoe onze samenleving in elkaar steekt. In *het Alledaagse leven* brengen cultuurhistorici en andere deskundige auteurs die patronen aan het licht.

Het Alledaagse leven verschijnt in het kader van het Jaar van de Tradities 2009. Het is een uitgave van Waanders Uitgevers en het Nederlands Centrum voor Volkscultuur, i.s.m. het Nederlands Openluchtmuseum en het Meertens Instituut.

In 35 afleveringen wordt de cultuurgeschiedenis van het dagelijkse leven in Nederland behandeld. Elk deel gaat over één thema. Geen saaie opsommingen of beschrijvingen, maar de zin en onzin van tradities en trends in gedegen analyses, pakkende anekdotes en prikkelende stellingen. Boeiende kaderteksten over een persoon, een plaats, een object en een gebeurtenis completeren het geheel.

Meer informatie: Johan de Bruijn (038 - 4673400 en www.hetalledaagseleven.nl)

Bij de zusters en fraters op school

In het Jaar van het Religieus Erfgoed (2008) was er veel aandacht voor de materiële resten van het christendom, voor het materiële erfgoed dat bijvoorbeeld tot uiting komt in bijzondere monumentale kerken. Dit materiële erfgoed is het zeker waard om te behouden. Tijdens de studiedag 'Bij de fraters en zusters op school' op zaterdag 4 oktober 2008 stond echter het immateriële aspect centraal. Het religieuze erfgoed zoals dat voortleeft in verhalen, die de onmisbare achtergrond vormen van het materiële erfgoed.

Aan de Oude Dijk in Tilburg staat een enorm complex van kloostergebouwen en scholen waar vele generaties Tilburgers op school zijn geweest. Er waren ooit, allemaal tegelijk, een fröbelschool, een lagere school, een huishoudschool, een kweekschool en een school voor zwakzinnigen gevestigd. Voor de Zusters van Liefde was het een heel bedrijf. Het onderwijs in Brabant stond of viel bij de gratie van deze en vergelijkbare onderwijscongregaties. Sinds de jaren zestig liep het aantal roepingen sterk terug en inmiddels is de vraag wat te doen met deze monumentale panden, die nu niet langer voor het onderwijs gebruikt worden. Fraters en zusters zijn er nog nauwelijks in

het onderwijs. Het is een tijd die definitief achter ons lijkt te liggen. Maar die wel waard is om in de herinnering te bewaren. Die herinnering is verbonden met de gebouwen maar zit hem eerst en vooral in de mensen die dit verleden hebben vormgegeven: in de oude, nog levende fraters en zusters, en in de leerlingen die er naar school gingen.

Hoe levendig deze herinneringen nog kunnen zijn, bleek uit de studiedag 'Bij de zusters en fraters op school', die gehouden werd in het hiervoor genoemde generalaat van de Zusters van Liefde aan de Oude Dijk en die georganiseerd was door het Samenwerkingsverband Brabant, waarin participeren het Nederlands Centrum voor Volkscultuur, de leerstoel Cultuur in Brabant, Brabants Heem, en de Historische Vereniging Brabant. De dag werd bijgewoond door meer dan honderd deelnemers, van wie het overgrote deel zelf nog op school was geweest bij de fraters of zusters.

Een te jonge non

De herinneringen kwamen inderdaad los. Een al wat oudere man vertelde mij tijdens de lunchpauze hoe hij hier vijftig jaar geleden voor het eerst kwam, als jonge elektricien. Hij moest

iets installeren, maar dat kon vanzelfsprekend alleen onder strenge begeleiding van een non. Eigenlijk mocht geen enkele man het kloosterslot betreden, maar in dit geval brak nood wet. Toen uitkwam dat het een *jonge* non was geweest die hem begeleid had, bleek de wereld te klein. Van zijn baas kreeg hij op zijn kop en mocht hij een jaar lang geen klusjes meer doen in het klooster. Het had een *oude* non moeten zijn. Protesten dat hij de non niet zelf had uitgekozen mochten niet baten.

Dit voorbeeld laat zien dat de mores in een klooster vroeger heel wat strenger waren dan nu. In de constitutie, een soort van grondwet met regels waaraan iedereen zich moest houden, stond geschreven in artikel 22 'De eerbare schaamte is het sieraad van het vrouwelijke geslacht, en de gelofte van zuiverheid is te allen tijde een der hechtste grondslagen der Vereenigen van Maagden en Weduwen geweest.' De nonnen gingen gekleed in donkere, boerka-achtige gewaden en voor onze jonge elektricien was het dan ook een heel avontuur geweest om het kloosterslot überhaupt te mogen betreden. Tegenwoordig is in het gebouw van de Zusters van Liefde een tentoonstellingsruimte ingericht, waar de geschiedenis van de Zusters van Liefde uit de doeken wordt gedaan, en waar ook de constitutie ter inzage ligt.

Fraters en zusters zijn nauwelijks nog aanwezig in het onderwijs.

Ook in de diverse lezingen op de studiedag werd dit belangrijke verhaal achter ons materiële religieuze erfgoed uit de doeken gedaan. Natuurlijk, nu de kloostercongregaties beginnen te vergrijzen en er, in ieder geval in Nederland, weinig nieuwe aanwas meer is, is het belangrijk om een goede bestemming voor het religieuze erfgoed te vinden. Maar het is ook belangrijk, zoals de inleider van de dag, Peter Nissen, betoogde, om ook het geloof erachter nauwkeurig te documenteren en te onderzoeken. Zonder dat verhaal heeft het materiële erfgoed geen betekenis.

Fraters van Tilburg

Bram Noot en Ton Kox beten de spits af door verslag te doen van hun promotieonderzoek naar de Fraters van Tilburg. Noot spitste zijn verhaal toe op het opvoedingsinstituut de Ruwenberg, in Michielsgestel, dat in 1852 werd opgericht als kostschool voor jongens uit de deftige stand. Aartsbisschop Zwijssen had gekozen voor het kostschoolmodel omdat hij de jongeren zo snel mogelijk in een godvruchtig huis wilde hebben, zo ver mogelijk verwijderd van 'de adders' uit het dagelijks leven. De jongens kregen te maken met strenge regels en volgden in feite het strenge regime dat ook de fraters en de zusters in het klooster moesten volgen. 's Ochtends vroeg werden ze gewekt met een luid gezongen 'Vive Jésus'. Om 7 uur, nog voor het ontbijt, volgde de plechtige Heilige Mis. Elke zaterdag moesten de jongens biechten. Zelfs de vrije tijd was streng gereglemeerd. De jongens moesten elkaar bespioneren om te kijken of iedereen zich wel aan de regels hield. Bij het orde houden, hanteerde de autoritaire directeur een drilsysteem zoals dat ook in de kazerne gebruikt werd. Ook de kleding moest voldoen aan strenge vereisten. Zoals directeur De Beer het allemaal samenvatte: 'het is de regel en niets dan de regel'. Ook in de lezing van Ton Kox stond het strenge katholieke centraal. Hij ging vooral in op het literatuuronderwijs, dat strikt bepaald werd door de katholieke levensbeschouwing. In gebruik waren series als *Bloemenkrans*, *literatuur voor katholieke jongelieden*. De stemmen waarmee de jongens in aanraking kwamen, moesten voor alles *Rooms* zijn.

Lezinghoudster Dolly Verhoeven behandelde op vergelijkbare wijze de Zusters van Tilburg. Ze nam de deelnemers mee op een reis langs drie generaties Zusters van Tilburg, te beginnen bij de eerste generatie zusters, geboren tussen 1832 en 1840 en eindigend met de laatste generatie die geboren is tussen 1940 en 1950 en die nu al hoog en breed vergrijsd is. Zij ging vooral in op de socio-culturele context, die in de afgelopen 150 jaar ingrijpend is veranderd. In de beginperiode was het leven erg arm, tekenend is de ironische opmerking van één van de zusters dat het haar 'geen enkele moeite kostte de gelofte van armoede na te komen': er was gewoon niets wat je in de verleiding kon brengen.

Tekst

Albert van der Zeijden

Foto

Regionaal Archief

Tilburg

De daaropvolgende periode – tot ruwweg de jaren vijftig – geldt als de glorieus tijd van de verzuilde samenleving. Het aantal religieuzen nam enorm toe en de congregatie deed ook stichtingen in het buitenland. De generatie die nu aan het roer staat, tenslotte, trad in aan het einde van deze glorieus tijd maar heeft sindsdien te maken gekregen met, enerzijds, een tijd van grotere vrijheden, bijvoorbeeld gesymboliseerd in een iets lossere en minder boerka-achtige kleding, maar anderzijds ook met een gestage teruggang. De fraters- en zusterscholen zijn allang gesloten, de fraters en zusters geven er in ieder geval geen les meer. Het aantal uittredingen nam toe en het aantal roepingen nam af. De zusters die er nog zijn, zetten zich in voor asielzoekers en aidspatiënten.

Een voorbije wereld

Het Rijke Roomse Leven is een tijdvak geworden, dat inmiddels in het verleden is komen te liggen. Een wereld die verloren is gegaan, en waarover we nog slechts uit de herinnering kunnen putten. Een verleden dat ons respect verdient en dat waard is om te documenteren, bijvoorbeeld door de oude zusters en fraters van nu, en ook hun oude leerlingen, te interviewen over vroeger. Iemand die zich daar sterk voor maakt is filmmaker Jeroen Neus met zijn Stichting Verhalis. Een prachtig voorbeeld dat hij liet zien was zijn film over Frater Caesarius, een uitgesponnen interview met de bedenker van een roomse onderwijsmethode om te leren lezen: *Boom, roos, vis*. Zijn getuigenis is nog net op tijd vastgelegd. Frater Caesarius Mommers overleed op 19 februari 2007 op 81 jarige leeftijd.

Tijdens de studiedag werd ook een historische film getoond, uit het Beeldarchief van de Zusters van Liefde. Het was een film uit de jaren 1930-1940, over het huishoudonderwijs dat toen gegeven werd aan de Oude Dijk in Tilburg in de Dyonisius Huishoudschool. De film is bij toeval ontdekt bij een ROC. De film opent met een moeder die haar dochter komt aanmelden bij de school. Vervolgens zien wij allerlei inkijkje, bijvoorbeeld van de naailes, opvallend genoeg gegeven door een lekenonderwijzeres en dus niet door een non. De leerlingen mochten aan het eind van het eerste jaar een jurk voor zichzelf maken. De meeste ruimte werd echter gereserveerd voor de inwijding van de

nieuwbouw, we zien een pastoor-deken zegenend met een wijwaterkwast langs het gebouw gaan.

Dergelijke oude, authentieke beelden, geven een bijzondere historische sensatie, een direct contact met het verleden als het ware alsof je er zelf bij aanwezig bent. Tegelijkertijd is het lang niet altijd eenvoudig om de beelden goed te duiden en interpreteren. Van wanneer de film precies dateert, is bijvoorbeeld onduidelijk en door deskundigen slechts te bepalen door bijvoorbeeld te kijken naar de kleding van de zusters, die overduidelijk naar de periode van voor de Tweede Wereldoorlog verwijst (in de jaren vijftig zouden de zusters hun kleding drastisch moderniseren). En wie was nu precies de pastoor-deken die zo nadrukkelijk zegenend de hele tijd door het beeld loopt? Gelukkig was er deskundig commentaar van Gerda Goderie van Gils, die zelf in de jaren vijftig op de Dyonisiuschool heeft gezeten. Er zijn nog steeds mensen die erover kunnen vertellen.

Het monumentale erfgoed

De laatste lezing van de dag werd gegeven door Joost Op 't Hoog, beleidsmedewerker monumenten van de gemeente Tilburg. Hij vertelde over het materiële religieuze erfgoed en behandelde de vraag wat daar mee moet gebeuren nu kerkelijke gebouwen meer en meer leeg komen te staan. Hij brak een lans om dergelijke kerkelijke gebouwen als ensemble te bezien. Vaak gaat het namelijk om een complete verzameling gebouwen, met bijvoorbeeld een school, een pastorie, een kerk, een wijkgebouw enzovoort. Soms staat alleen de kerk op de monumentenlijst, maar het belangrijke van een dergelijk complex zit hem niet in de kerk alleen, maar in het ensemble in zijn totaliteit. De gebouwen samen vertellen het verhaal over de geschiedenis, je kunt daar niet zo maar één element uitlichten. Natuurlijk is het lastig om voor al deze gebouwen een goede bestemming te vinden. Op 't Hoog vertelde dat hij er in ieder geval zijn best voor zal doen. Het religieuze erfgoed is het meer dan waard, niet alleen vanwege zijn monumentale waarde maar ook door het verhaal erachter. ▶

Broodweging Muldersfluite

Sinds 1599 mochten de bewoners van de Markegronden 't Gooy en Dunsborg pluggensteken op voorwaarde, dat ze jaarlijks op Hemelvaartsdag roggebrood leverden van minstens 22 pond, bestemd voor de armen in de gemeente. Deze traditie wordt nog steeds in ere gehouden.

Degenen die het zwaarste brood leverde, vaak meer dan 100 pond, kreeg 2 flessen wijn. Woog het brood minder dan 22 pond, dan moest men 6 stuivers betalen. Vanaf 1772 werd het niet leveren van roggebrood bestraft met een dubbele levering in het volgend jaar. Sinds 1807 werd bepaald dat de markenrichters het brood zouden verdelen onder de armen van de diaconie van Hengelo en Zelhem, in de verdeling van 3/8 deel voor de protestanten en de rest voor de katholieken in Keyenburg en Hengelo. Na de ontbinding van de marken besloot men als een blijvende herinnering de traditionele broodlevering Muldersfluite in ere te houden en de erven als cijnsplichtigen daarmee bij voortdurend te belasten. Deze eeuwen oude vorm van gemeenschappelijke armenzorg is een voorloper van de huidige sociale zekerheden. ▶

Tegenwoordig worden onder het toezicht van de Goudse pijp rokende notabelen, de burgemeester en de veilingmeester, de aangevoerde roggebroden gewogen en onder de toeschouwers geveild. De opbrengst van deze roggebroodveiling gaat elk jaar naar een door de kerken uitgekozen goed doel.

Dit jaar wordt op 21 mei de roggebroden gewogen bij de Muldersfluite aan de Zelhemseweg 44, tussen Hengelo en Zelhem. De activiteiten starten om 12.00 uur en de roggebroodweging begint om 14.00 uur. ▶

De vier engelen die Gods troon dragen *Miniatuur in Zakariyya ibn Muhammad al-Qazwini (circa 1203-1283)*
Collectie: Universiteitsbibliotheek Leiden

Engelen zijn hot

Engelen, ze zijn terug van weggeweest. Eigenlijk zijn ze er nooit niét geweest. Wij hadden alleen geen oog meer voor ze, geboeid als we werden door radio, televisie en internet. Al die tijd hebben engelen gewacht op het moment dat wij weer belangstelling voor ze zouden krijgen. Zo is de engel, aan het begin van de eenentwintigste eeuw, begonnen aan zijn comeback.

Bijna iedereen heeft wel iets met engelen. Vraag je aan een willekeurige voorbijganger hoe een engel er uit ziet, dan krijg je ongeveer het volgende antwoord: 'een engel is gekleed in het wit, is blond en hij heeft vleugeltjes'. Of een engel mannelijk of vrouwelijk is, daarover verschillen de meningen: engelen in met name religieuze kunst zijn meestal mannelijke figuren. Vrouwelijke engelen kom je tegen in de reclamewereld. De dikke, blote, blozende engeltjes hebben de gestalte van een kind.

Als je vervolgens vraagt waar engelen vandaan komen, dan zijn de antwoorden al meer divers. Want niet alleen kent het christendom zijn engelen, ook in het hindoeïsme, het joodse geloof, de islam, volksverhalen en sprookjes komen engelen in verschillende hoedanigheden voor. Van welke oorsprong ook, de geheimzinnige tussenwezens worden gezien als hemelse boodschappers die voor ons zorgen en over ons waken.

Van alle engelen, zijn de beschermengelen het meest geliefd: ze beschermen en begeleiden ons. Bij een net op tijd afgewend onheil, zijn we, ook al geloven we niet echt in engelen of willen we er niet voor uitkomen dat we in ze geloven, snel geneigd een schietgebedje te sturen naar onze beschermengel. Op afbeeldingen van een beschermengel zie je vaak een engel die een kind bij de hand houdt en hem met een schild beschermt tegen alle mogelijke kwaad. Een kind dat spelend een afgrond is genaderd maar net op tijd wordt behoed voor vallen, is een zeer geliefd onderwerp. Superman kun je zien als een beschermengel van deze tijd.

Tekst

Diete Dumans

Foto's

Catharijne Convent

De comeback van de engelen

Iedereen kent wel de twee kleine, een beetje teveel kijkende engeltjes die op cadeaupapier, posters, T-shirts en koektrommels staan afgebeeld. Veel minder mensen weten dat deze engeltjes in 1513/14 geschilderd zijn door Rafaël en dat ze slechts de onder-rand vormen van de Sixtijnse Madonna. Engelen op wolken prijzen hun goddelijke smeerkaas aan en op energiedrankjes staan engelen afgebeeld: bij gebruik van het drankje krijgt de sporter vleugels! Hoeveel sporters zullen overigens weten dat hun hardloopschoenen vernoemd zijn naar de Griekse gevleugelde Nikè?

Waarom fascineren engelen ons?

Op de Oudegracht in Utrecht vind je de Angelshop die alles verkoopt wat maar enigszins met engelen te maken heeft. Van zoete, naar kitsch ogende beeldjes tot uiterst serieuze boekwerken over engelen geschreven door filosofen en theologen. Heel fraai is wel de bumpersticker die ik er vond: 'don't drive faster than your Angels can fly', een wel heel mooie verwijzing naar een beschermengel, die je zeker in het huidige verkeer goed kunt gebruiken.

Maar ook op het meer serieuze vlak is de belangstelling voor engelenverhalen de laatste jaren opvallend groot. Mensen blijken zeer open in het delen met anderen van hun engelenervaringen en praten over hun dagelijkse communicatie met hun engelen alsof het naaste familieleden zijn. De huisarts Hans Moolenburgh vroeg tijdens het spreekuur aan vierhonderd patiënten of zij ooit een engelenervaring hadden beleefd. Uit zijn onderzoek blijkt dat één procent van de Nederlandse bevolking ooit van aangezicht tot aangezicht met een engel heeft gestaan. De ervaringen verschilden van het zien van complete figuren in het wit getooid met vleugels tot visioenen van wervelende kleuren. Sommige mensen voelen letterlijk engelen-vleugels om zich heen. Kinderen zien vaak engelen en kunnen ze gedetailleerd beschrijven. Logisch te verklaren zijn engelener-

varingen niet: soms worden mensen op wonderbaarlijke wijze gered, terwijl anderen om een wonder smeken terwijl er niets gebeurt.

Engelen bestaan

Engelendeskundigen hebben hun antwoord klaar op deze oneerlijke verdeling van het lot: als mensen voortdurend door engelen zouden worden bezocht en behoed voor misstappen, dan zouden engelen de wereld besturen en zou de mens zijn vrijheid kwijt zijn. Op toneel en in de opera duiken steeds meer engelen op en zoek je even op internet, dan vind je zonder enige moeite de meest verschillende sites over engelen. Klik je de engelen startpagina aan dan belandt je in een hemelsblauw *Newage Paradijs*. Het feit dat op internationaal niveau congressen gegeven worden over deze geheimzinnige tussenwezens, geeft wel aan hoe veel belangstelling er voor ze is.

Hoe populair engelen de laatste jaren zijn, bleek uit de KRO serie *Wonderen bestaan*. Tweeduizend wonderverhalen ontving de KRO: ongeveer vijftig procent ging over het contact met een engel. Honderd van deze verhalen zijn verfilmd. In één van die

films vertelde Majoor Bosshardt van het Leger des Heils, hoe zij oog in oog had gestaan met een engel. 'Ik kwam 's avonds laat thuis na een vermoeiende rit van drie uur. Bij mijn garage stond een engel mij op te wachten. Hij zei: 'Als je zo moe bent, mag je niet meer autorijden. Ik heb hem echt gezien en ik heb hem horen praten.' 'Echt geschrokken ben ik niet', was het laconieke commentaar van de Majoor.

Allemaal Engelen

Allemaal Engelen, de tentoonstelling in het Museum Catharijneconvent, trok deze winter opvallend veel bezoekers. 'Engelen zijn hot', zei de directeur van het museum, 'als je erop gaat letten zijn ze echt overal. Je kunt geen tijdschrift openslaan, geen televisieprogramma bekijken of een evenement bijwonen en er komen engelen te voorschijn'.

Waarom fascineren deze goddelijke wezens ons zo? Zou de groeiende interesse voor het paranormale waar engelen deel vanuit maken, een compensatie zijn voor het steeds meer op de achtergrond raken van kerk en geloof? Veel mensen, die de kerk de rug toegekeerd hebben, menen dat er meer moet zijn tussen hemel en aarde en dat dingen gestuurd worden in het leven: dat ze geen toeval kunnen zijn. Sociologen die zich bezig houden met godsdienst, denken dat mensen meer dan vroeger kiezen voor hun eigen rituelen, voor hun eigen verhaal, in plaats van te kiezen voor de collectieve belijdenis van de traditionele religie.

De engelen die begin vorige eeuw nog dicht bij ons stonden, zijn zo goed als verdwenen uit de kerk: op de devotieprentjes uit de Katholieke Kerk en op de zondagsschoolplaatjes uit de Protestantse Kerk stonden mierzoete engelen die de gelovige moesten beschermen en op het rechte pad houden. De devotieplaatjes, heel vaak bidprentjes genoemd, werden uitgereikt bij bijzondere gelegenheden zoals de heilige communie, het heilig vormsel, de priesterwijding en bij het overlijden van een dierbare. Aan zondagsschoolkinderen werden plaatjes uitgedeeld als beloning voor goed gedrag. Beroemd zijn de wat zoetige plaatjes van Robert Leinweber die, als in een album van Verkade, konden worden verzameld. De kerk van nu heeft grotendeels

Hemelvaart van Maria Breviarium van Beatrijs van Assendelft (Delft, 1485)

Collectie: Museum Catharijneconvent

afscheid genomen van zijn engelen, ze staan aan de zijlijn. Een centrumpositie hebben de engelen verworven bij de nieuwe spirituele groepen.

De belangstelling voor het mystieke in de vorm van wonderen, geesten, heksen en engelen is groot. De rationele mens heeft ze nodig, om in een wereld die in ras tempo ontkerkelijkt, zin en diepte te geven aan zijn bestaan. ▶

Historische visualisaties

Tekst

Olivier Rieter

Op 12 maart 2009 vond er in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag een studiemiddag plaats met als titel 'Zin en onzin van historische visualisaties.' Bij visualisatie of visualisering gaat het om het vertalen van een bepaalde gedachte in een hopelijk toegankelijk beeld. Bij historische visualisatie gaat het om het om pogingen om gedachtegoed over het verleden zo treffend mogelijk in beelden om te zetten.

Op deze studiemiddag van de VGI (Vereniging voor Geschiedenis en Informatica) was er aandacht voor een specifiek aspect van visualisatie, namelijk digitale visualisatie. Het ging over de manieren waarop computergelateerde toepassingen zinvol zijn bij het toegankelijk maken van de geschiedenis.

Visuele bijsluiter

De middag werd ingeleid door Jeroen van der Vliet van Digitaal Erfgoed Nederland (DEN). Hij stelde dat bij visualisatie er altijd sprake is van artistieke keuzes, waardoor er sprake is van vertekening. Van der Vliet pleitte dan ook voor het opnemen van visuele bijsluiters bij historische visualisaties. Hoe zo'n bijsluiter er uit kan zien, werd niet duidelijk.

De eerste lezing was van Johanna Jacobs van het museum het Markiezenhof in Bergen op Zoom. Ze stelde dat er bij een overkill van audiovisuele middelen er bij de bezoeker van een museale presentatie 'uitgangsdwang' kan optreden. Dat heeft het Markiezenhof proberen te voorkomen door niet te overdrijven in het aanwenden van dergelijke middelen. Het museum heeft onder meer gekozen voor een eenduidige vormgeving van de *touch screens* en een *stand alone* opstelling, zodat er geen netwerkstoringen kunnen optreden. Ook beheert het Markiezenhof zelf de software, zodat er eventueel veranderingen kunnen worden aangebracht. Yolande Kortlever, ook van het Markiezenhof, lichtte toe hoe de audiovisuele, interactieve applicaties in concreto werken. Ze toonde materiaal over het zestiende-eeuwse bezoek van Karel V en zijn zoon Philips II aan Bergen op Zoom.

Visuele onderdompeling

Bas Bogaerts van de organisatie *Playing the past* uit Gent onderstreepte het belang bij audiovisuele toepassingen van visuele immersie, visuele onderdompeling. Hij stelde verder dat de precieze details soms minder belangrijk kunnen zijn. Is het wel zinvol om precies de juiste soort baksteen in het decor te kiezen? Wat wint de toeschouwer daarmee? Volgens Bogaerts gaat het bij virtuele methodieken meer om de evocatie van het verleden, dan om een exacte reconstructie. De game-technologie biedt hierbij hulp. Het is een laagdrempelige, exploratieve vorm van kennisoverdracht

Dylan Nagel, net als Bogaerts van huis uit archeoloog, belichtte een aantal aspecten van zijn bedrijf, *Paladin studio's*. Hij stelde dat hij in verschillende hoedanigheden aan het productieproces deelneemt: als gamer/consument, als archeoloog/wetenschapper en als ontwikkelaar/ondernemer. Het wisselen van petten behoort hierbij tot de charme van zijn werkende leven. Het een en ander werd verduidelijkt met een visuele presentatie van de Hof van Dordrecht, een klooster.

Jeroen van der Vliet merkte op dat in het materiaal dat beide sprekers toonden geen rol was weggelegd voor de mens. Dit terwijl het toch vooral het menselijke aspect is wat het verleden interessant maakt. Bogaerts stelde hierop dat het dure ontwikkelen van menselijke figuren niet past binnen het beperkte budget van erfgoedinstellingen.

VGI prijs

Drie webprojecten waren genomineerd voor de VGI-innovatieprijs 2008. Vertegenwoordigers van de sites www.watwaswaar.nl, www.expo58.eu, en www.gemeentearchief.rotterdam.nl/ brandgrens belichtten hun projecten, waarna de jury zich terugtrok om ter plekke de winnaar te bepalen. www.watwaswaar.nl beschrijft zichzelf als volgt: 'Op WatWas-Waar vind je historische informatie over elke plek in Nederland

en krijg je overzichtelijk toegang tot een groot aantal, soms unieke collecties, van Nederlandse erfgoedinstellingen.' De grote bestanden op deze site laden soms langzaam en de menubalk is op sommige computers maar gedeeltelijk zichtbaar.

De site www.expo58.eu gaat over de eerste Wereldtentoonstelling na de Tweede Wereldoorlog, die in Brussel. De doelstelling van de site luidt als volgt: 'Ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van Expo '58 bundelden de veertien erfgoedcellen van Vlaanderen de krachten. Met het project 'Expo '58: back to the future', gingen zij op zoek naar de verhalen van hen die erbij waren. Sommigen waren er op schoolreis, anderen werkten er als hostess of bouwden mee aan paviljoenen. Er werden heel wat getuigenissen uit Vlaanderen verzameld en beeldmateriaal bij elkaar gebracht.' De site bevat geluidsfragmenten en historisch beeldmateriaal.

De meest interessante site, die uiteindelijk ook de prijs kreeg, is te zien op www.gemeentearchief.rotterdam.nl/brandgrens. De site wordt als volgt toegelicht: '14 mei 1940. Een Duits bombardement van nog geen kwartier vernietigt de binnenstad van Rotterdam. Nederland capituleert. De stad brandt nog dagen en de begrenzing van het verwoeste gebied krijgt een unieke Rotterdamse benaming: de brandgrens. Deze website, tot stand gekomen door samenwerking tussen dS+V, het Historisch Museum Rotterdam en het Gemeentearchief Rotterdam, besteedt aandacht aan het bombardement en de brandgrens en meer in het algemeen aan Rotterdam in de Tweede Wereldoorlog en de wederopbouw. Met de zogeheten 'brandgrens navigator' kunt u een virtuele tocht langs de brandgrens maken. De website bevat bronnen (archiefstukken, afbeeldingen, film- en geluidsmateriaal) uit het Gemeentearchief Rotterdam. Zo is er een lijst van bominslagen en een lijst van via Loods 24 gedeporteerde Joodse burgers.

Hoewel het alledrie aardige sites zijn, is geen van alle echt spectaculair. Dat hangt waarschijnlijk voornamelijk met het budget samen, maar het lijkt me ook dat in de zoektocht naar digitale innovatie in Nederland en Vlaanderen nog deels onontgonnen

zijn. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan meer aandacht voor re-enactments, animaties en vormen van interactiviteit.

Historische visualisatie is meer

Omdat deze studiedag door de VGI werd georganiseerd was er vooral aandacht voor audiovisuele computertoepassingen. Interessanter nog zou een studiedag zijn waarin alle aspecten van historische visualisatie worden geïntegreerd. Er zou dan aandacht kunnen zijn voor de geschiedenis van historische visualisaties (van schoolplaten, boekillustraties en centsprenten tot stripverhalen). Ook zou het gebruik van acteurs, zowel in gedramatiseerde documentaires als in speelfilms behandeld kunnen worden. Verder zou er aandacht kunnen zijn voor de verschillende benaderingswijzen van levende geschiedenis (*living history*). De verschillen tussen *living history* en het voor veel mensen als vergelijkbaar gewaardeerde fenomeen *fantasy* (denk aan het naspelen van Harry Potter) zouden dan aan de orde kunnen komen. Ook andere spelvormen, van historische lego en historische actiefiguren tot historische bordspellen, verdienen meer aandacht, net als de rol van historiserende themaparken en het gevaar van 'Disneyficatie'. Verder zou er nog aandacht kunnen zijn voor de zogenaamde *mind maps* of *concept maps*, waarmee verbanden tussen sommige zaken uit de geschiedenis op een heel andere wijze worden getoond, gevisualiseerd.

Kortom, deze studiemiddag was interessant, maar het onderwerp vraagt eigenlijk om een interdisciplinair congres. De titel van de bijeenkomst was 'de zin en onzin van historische visualisaties', maar er was op deze studiemiddag weinig discussie; de kritische noot ontbrak bijna geheel. Dat komt gedeeltelijk omdat de sprekers geen scherpe stellingen formuleerden, maar het ligt misschien ook aan de onwennigheid met de vele aspecten van de thematiek bij het publiek. Het is een onderwerp dat schreeuwt om extra studie. ■

Meer informatie:

Olivier Rieter, *Dwingende beelden. De uitbeelding van het verleden in het heden. Een voorstudie* (www.uitgeverijchakel.nl)

De websites: www.vgi-online.org en www.den.nl

Oudste Nederlandse mop

Op de Wereldverteldag is Theo Meder van het Meertens Instituut op zoek gegaan naar de oudste Nederlandse mop. Want de oudste Engelse mop en de oudste mop ter wereld waren al wel bekend, maar de oudste Nederlandse mop nog niet. De oudste mop dateert van circa 1180. Hij is geschreven door Henric van Veldeke en staat in het *Leven van Sint-Servaas*.

Op een dag liet de keizer zeer kundige goudsmeden ontbieden. Hij was zeer vriendelijk voor hen en nam ze aan zijn hof op. Daarop onthulde hij de opdracht: hij wilde dat ze een gouden borstbeeld zouden maken van de heilige Sint Servaas. De smeden namen deze klus van de keizer graag aan. Het goud werd afgewogen en de mannen gingen aan het werk. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat werkten ze aan het beeld, waarbij Sint Servaas hen behulpzaam was. Op een mooie dag was het beeld af. Het was prachtig: neus, mond en keel waren perfect. Alleen de ogen, die van edelstenen waren gemaakt, stonden scheef. Verbaasd bekeken ze de stenen, zou de ene steen groter zijn dan de andere? Zou dat de reden zijn dat de ogen scheel keken? De mannen konden niets vreemds ontdekken en zetten de edelstenen terug. Maar het mocht niet baten, het ene oog bleef omhoog en het andere naar beneden kijken. Nu begonnen de smeden toch wat bang te worden. Maar ze konden er niets aan doen.

Het was zonneklaar dat Sint Servaas tijdens zijn aardse leven scheel was geweest. Maar toen de keizer het borstbeeld zag, liet hij de mannen direct boeien en in de diepste kerker opsluiten. Die nacht verscheen Sint Servaas in een droom aan de keizer. Vriendelijk sprak de heilige: 'Majesteit, je moet die arme goudsmeden niet langer kwellen! Zij hoeven toch geen boete te doen voor mij? Kijk me aan en zie hoe scheel ik ben. Daarom is het borstbeeld, naar mijn gelijkenis, ook scheel.'

Toen de koning wakker werd en besepte wat hij in zijn droom had gehoord, liet hij de smeden uit de kerker halen. Hij stelde hen op royale wijze schadeloos en overlaadde hen met de prachtigste geschenken, zodat ze blij en opgelucht van het hof vertrokken. ■

E. Bosch-van de Kolkprijs 2009

De Stichting Nederlandse Volksklederdrachten 'Collectie Koningin Wilhelmina' reikt ten minste eens in de drie jaar de E. Bosch-van de Kolkprijs uit aan een persoon of instantie die zich verdienstelijk maakt op het terrein van de streekdrachten. De prijs bestaat uit een bedrag van € 3000,- een onderscheiding en een laudatio. De stichting staat open voor suggesties wie of welk project in 2009 in aanmerking zou kunnen komen voor deze onderscheiding.

Collectie Koningin Wilhelmina

In 1898 werd prinses Wilhelmina koningin der Nederlanden. Ter gelegenheid van haar inhuldiging werd een tijdelijke tentoonstelling georganiseerd van Nationale Kleederdrachten van Harer Majesteits onderdanen. Deze tentoonstelling omvatte 240 kostuums, uit het hele land geleend. Een aantal rijke Amsterdammers besloot een poging te wagen deze verzameling bij elkaar te houden. Juist in die periode was men bang dat de klederdrachten zouden verdwijnen onder invloed van de snelle modernisering.

Een groot deel kon worden opgekocht en werd ondergebracht in het Rijksmuseum te Amsterdam. In 1916 verhuisden 172 kostuums naar het zojuist opgerichte Nederlands Openluchtmuseum, waar de drachten beter op hun plaats waren. Daar werd de collectie verder uitgebreid. Deze ging echter in de Tweede Wereldoorlog grotendeels verloren. Direct na de oorlog werd een begin gemaakt met de opbouw van een nieuwe Rijkscollectie streekgebonden kleding. Tevens werd een plan gerealiseerd om Koningin Wilhelmina bij haar vijftigjarig regeringsjubileum opnieuw een overzicht van de Nederlandse streekdrachten te geven, nu als blijvend geschenk. In 1949 gaf Koningin Wilhelmina deze nieuwe collectie van 70 kostuums in permanent bruikleen aan het NOM. Het Landelijk Comité dat de nieuwe verzameling bij elkaar gebracht had, werd in 1973 omgedoopt tot De Stichting Nederlandse Volksklederdrachten 'Collectie Koningin Wilhelmina'.

Oudere bezoekers van het Nederlands Openluchtmuseum herinneren zich nog wel het aparte gebouw waarin deze collectie tentoongesteld werd. Er moest apart een dubbeltje voor betaald worden, een bedrag dat ten goede kwam aan het in stand houden en uitbreiden van de verzameling. Deze Stichting breidde de collectie nog tot 1991 constant uit. Tegenwoordig richt de aandacht zich op het stimuleren van onderzoek naar en de documentatie van de streekdrachten. In dit kader werd de E. Bosch-van de Kolkprijs ingesteld.

Eef Bosch-van de Kolk

De prijs is vernoemd naar mevrouw Eef Bosch-van de Kolk, die van het begin af aan betrokken was bij de Stichting Nederlandse Volksklederdrachten 'Collectie Koningin Wilhelmina'. Vanaf 1948 zat zij in het Comité, later de Stichting, eerst als penningmeester en vervolgens als secretaris. Omstreeks 1975 werd zij voorzitter. Zij heeft zich gedurende al die jaren bijzonder actief ingezet voor het behoud van streekdrachten en het verspreiden

De collectie Koningin Wilhelmina is in permanent bruikleen van het Nederlands Openluchtmuseum.

van kennis daarover. Bij haar afscheid in 1991 kreeg zij het Ere-kruis van de Huisorde van Oranje, uitgereikt door de directeur van het Koninklijk Huisarchief.

De Stichting stelde een prijs in, de E. Bosch-van de Kolkprijs, voor bijzondere verrichtingen op het gebied van de studie van de Nederlandse streekdrachten. Het was een waarderingsprijs. Het huidige bestuur heeft besloten de prijs ter beschikking te stellen ter *stimulering* van het behoud, de studie en de kennis-overdracht van streekdrachten.

Door omstandigheden is de prijs tot nu toe slechts twee maal uitgereikt. De eerste keer in 2002 aan de Stichting De Zeeuwse Klederdrachten, die een dik standaardboek *De Zeeuwse streekdrachten 1800-2000* uitbracht. In 2007 ging hij naar Wielent Harms voor zijn verdienste voor het onderzoek naar Nederlandse streekdrachten en zijn bereidheid om zijn kennis met anderen te delen. Van zijn hand verscheen het naslagwerk *Overijsselse streekdrachten. Weerspiegeling van een voorbije mode*. Voor deze laatste uitreiking heeft Annette Kipp de opdracht gekregen

een passende onderscheiding en een draagstrikje te ontwerpen. Het resultaat was een kleurige stervormige 'medaille', die evenals het strikje gemaakt is van stoffen en andere elementen uit de streekdrachten.

Nominatie 2009

De volgende prijs zal in november 2009 worden uitgereikt. Voor de beoordeling stelt de Stichting een jury van drie personen samen. De samenstelling is wisselend: iedere keer zal er een nieuwe jury worden benoemd. Deze jury doet een beargumenteerde voorstel aan het bestuur van de Stichting, dat uiteindelijk de prijs toekent. Van de genomineerden wordt bij de uitreiking een presentatie in een of andere vorm verwacht. De uitreiking vindt plaats in het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem. Het reglement is te downloaden op www.volkscultuur.nl. ▶

Suggesties kunnen tot 15 mei 2009 worden ingestuurd naar: Stichting Nederlandse Volksklederdrachten
De Commissie 'E. Bosch-van de Kolkprijs'
Postbus 649, 6800 AP Arnhem

Een jaar lang Volkscultuur Magazine voor maar € 21,-!

Wilt u op de hoogte blijven van de ontwikkelingen op het gebied van volkscultuur en immaterieel erfgoed? Neem dan een abonnement op Volkscultuur Magazine.

Word nu abonnee en ontvang een welkomstgeschenk cadeau.

Stuur onderstaande bon naar: Nederlands Centrum voor Volkscultuur, Postbus 13113, 3507 LC Utrecht (tel: 030-2760244, email: ncv@volkscultuur.nl).

Ja, ik neem tot wederopzegging een jaarabonnement op Volkscultuur Magazine.

Naam: _____

Instelling: _____

Straat: _____

Postcode: _____

Woonplaats: _____

Telefoon: _____

Email: _____

Datum: _____

Handtekening: _____

Colofon

Volkscultuur Magazine
jaargang 4, nummer 2, zomer 2009

Volkscultuur Magazine
is een uitgave van het Nederlands Centrum
voor Volkscultuur

Redactie en exploitatie:
Nederlands Centrum voor Volkscultuur
F.C. Dondersstraat 1, 3572 JA Utrecht
Postbus 13113, 3507 LC Utrecht
tel: 030-2760244
email: ncv@volkscultuur.nl
www.volkscultuur.nl
www.traditie.nl

Redactie:
drs. Ineke Strouken (hoofdredactie)
dr. Albert van der Zeijden
drs. Piet de Boer
Met medewerking van drs. Olivier Rieter,
drs. Saskia van Oostveen en Addy Kayim.

Foto omslag: Princessehof, Leeuwarden

Opmaak: www.icarusontwerp.nl
Druk: www.libertas.nl

Volkscultuur Magazine verschijnt vier keer per jaar.
Een abonnement kost € 21,-.

Opzegging van abonnementen moet uiterlijk op
1 december aan de administratie zijn doorgegeven.

© Nederlands Centrum voor Volkscultuur

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen
en/of vermenigvuldigd zonder schriftelijke
toestemming van de uitgever.

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden
van copyright te achterhalen. Mochten er personen
of instanties zijn die menen aanspraak te maken op
bepaalde rechten, dan wordt hun vriendelijk verzocht
contact op te nemen met de uitgever.

ISSN 1872-5090

Nieuwe handleiding fondsenwerving

Heb je wel gehoord van de zilveren vloot?

Een tentoonstelling maken, een evenement organiseren of een boek uitgeven. Het kost allemaal geld dat er te weinig of helemaal niet is. De normale exploitatie levert al hoofdbrekens genoeg op, laat staan nieuwe activiteiten. Er is genoeg geld in Nederland. De vraag is echter hoe kun je geldbronnen vinden en aanboren. Daarom hebben het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Kunst en Cultuur Overijssel een handleiding ontwikkeld met handvatten voor fondsen- en sponsorwerving in de erfgoedsector.

Bij het organiseren van culturele activiteiten komt veel kijken. Het is daarom altijd raadzaam om een gedegen projectplan en een plan van aanpak voor de fondsenwerving op te stellen. Dat beperkt de kans op onverwachte tekorten. Het is ook goed om het potentieel van de eigen organisatie in kaart te brengen. Vaak hebben vrijwilligers bepaalde *know-how* die goed aan te wenden is. Het kan verfrissend zijn om bij het zoeken naar middelen het blikveld te verruimen en ook verder dan de eigen horizon te kijken.

Met de handleiding *Heb je wel gehoord van de zilveren vloot?* kunnen de vele mogelijkheden die voor het werven van geld benut kunnen worden, in kaart worden gebracht. Met de informatie en de checklists wordt inzicht verkregen in de potenties binnen en buiten de organisatie. Ook is er veel aandacht voor de manieren waarop extra middelen kunnen worden aangeboord, bijvoorbeeld collecteren, direct mail, verkoopacties, sponsoring en loterijen. Naast checklists biedt deze handleiding stappenplannen, begrotingsmodellen en een lijst van relevante fondsen. Deze handleiding biedt praktijkgerichte richtlijnen die voor kleine culturele organisaties van grote waarde kunnen zijn.

Heb je wel gehoord van de zilveren vloot? Handleiding fondsenwerving voor de erfgoedsector is te bestellen door € 17,50 (inclusief € 2,50 verzendkosten) over te maken op giro 810806 t.n.v. het Nederlands Centrum voor Volkscultuur o.v.v. geld.

Nederlands Centrum voor Volkscultuur

Postbus 13113, 3507 LC Utrecht

F.C. Dondersstraat 1, 3572 JA Utrecht

tel: 030 – 276 02 44

ncv@volkscultuur.nl

www.volkscultuur.nl

Volkscultuur gaat over de cultuur van het leven van alledag. In een snel veranderende samenleving wordt het belang ervan alleen maar groter. Volkscultuur Magazine houdt u op de hoogte van recente trends en ontwikkelingen, bijvoorbeeld door te berichten over nieuw beleid of goede voorbeeldprojecten, maar biedt ook kennis en verdieping. Het blad is bedoeld voor iedereen die volkscultuur een warm hart toedraagt: particulieren net zo goed als organisaties, onderzoekers net zo goed als doeners.